

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Omahoitaja lapsen turvapesänä

Huttunen, Piia

2014 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Omahoitaja lapsen turvapesänä

Huttunen Piia
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
2014

Huttunen Piia

Omahoitaja lapsen turvapesänä

Vuosi 2014 Sivumäärä 53

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisissa tilanteissa lapset kokevat stressiä päiväkodissa. Lasten stressiä on joskus vaikea tunnistaa, koska lapset ilmaisevat stressiään hyvin moninaisin tavoin. On kuitenkin tärkeää tunnistaa lapsen stressi, koska varhainen stressi voi vaikuttaa haitallisesti lapsen kehitykseen.

Stressi on ulkoisten vaatimusten ja ihmisen oman selviytymiskyvyn välinen ristiriita. Lievän stressin vallassa lapsi on tarkkaavainen, mutta pitkäkestoisen stressin vallassa lapsesta tulee ärtyisiä ja levoton. Stressi voi haitata lapsen kognitiivisia taitoja. Lapsen kiintymyksen mallilla on merkitystä siihen, kuinka lapsi kokee stressiä vierastilanteissa. Turvallisesti kiintyneillä lapsilla stressitaso on matalampi vierastilanteessa kuin turvattomasti kiintyneillä lapsille. Siksi on tärkeää, että lapsella on myös päiväkodissa turvallisen kiintymyksen kohde, eli omahoitaja. Omahoitaja kannattelee vanhemman ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta läpi hoitopäivän ja auttaa lasta tärkeissä kehitysvaiheissa. Omahoitajan tulee vastata lapsen turvan tunteeseen.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin havainnoimalla ja haastatteleamalla kahdeksaa 3-5-vuotiasta lasta. Havainnoinnin avulla saatiin selville, missä tilanteissa lapset kokevat stressiä. Haastatteluilla selvitettiin, kuinka lapset kokevat omasta mielestään saavansa tukea näissä tilanteissa. Havaintojen perusteella voidaan päätellä lasten kokevan monia stressitilanteita päiväkotipäivän aikana. Erityisesti kova meteli ja siirtymätilanteet luovat päivän aikana lapselle stressiä. Haastatteluista selvisi, että lapset kokevat saavansa vaihdellen tukea omahoitajiltaan näissä tilanteissa. Lapset kokivat erityisesti ulos lähtöissä kaipaavansa aikuiselta enemmän apua. Parhaiten lapset kokivat saavansa tukea ristiriitosten selvittämisessä.

Asiasanat: lapsen stressi, kiintymyssuhde, omahoitajuus, päivähoito, laadullinen tutkimus

Huttunen Piia

Primary nurse as a child's secure nest

Year	2014	Pages	53
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to find out the situations in which children experience stress at day-care center. Another purpose was to find out how children feel that they have support in stressful situations from their primary nurses. Children's stress is sometimes difficult to identify because children express their stress in many different ways. It is important to identify child's stress because the early stress can interfere with a child's development.

Stress is conflict between the external requirements and human own resilience. Under the mild stress child is attentive, but long-term stress makes child irritable and restless. Stress can interfere with a child's cognitive skills. The child's attachment pattern effect on how child experience stress in strange situations. Children with securely attached relationship have lower stress level than children with unsecure attached relationship in strange situations. Therefore is important that child has safe attachment figure also in day care center. Primary nurse support parent-child attachment ship during the day and help child in important stages of development. Primary nurse has to respond to child's sense of security.

The thesis was carried out as qualitative research. The material was gathered by observation and interviewing eight (8) three- (3) to five (5) year old children. Observation revealed the situation in which child is experience stress. Interviews explored how children feel that they have support in these situations on their own opinion. By the observation it can be concluded that child experience many stressful situations during the day at day care center. In particular loud noise and transition situations create stress to child during the day. Interviews showed that children feel that they have varying support from primary nurses in these situations. Children feel that they need more support from adults particularly when they are going out. Children felt that they get best support in conflict situations.

Keywords: children's stress, attachment relationship, primary nursing, qualitative research

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Lapsen stressi.....	8
	2.1 Stressi päivähoitossa.....	9
3	Kiintyminen hoivaajaan ihmissuhteiden perustana.....	11
	3.1 Lapset kiinnittyvät eri tavoin.....	12
	3.1.1 Kiintymyssuhteiden merkitys ihmissuhteisiin aikuisena.....	13
	3.2 Kiintymyssuhteet päivähoitossa.....	14
4	Omahoitaja lapsen tukena.....	15
	4.1 Mitä omahoitajuus on käytännössä?.....	16
	4.2 Pienryhmätoiminta lapsen turvallisuuden tukena.....	17
	4.3 Omahoitajuuden haasteita.....	17
5	Tutkimuskysymykset ja -menetelmät.....	18
	5.1 Osallistuva havainnointi.....	19
	5.2 Teemahaastattelu.....	21
	5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	23
6	Tutkimuksen toteutus.....	25
	6.1 Aineiston analyysi.....	30
7	Tulokset.....	32
	7.1 Paljon kavereita, paljon tekemistä - valinnan vaikeus.....	33
	7.2 Aivan liian kova meteli.....	35
	7.3 Siirtymätilanteet.....	36
	7.4 Levottomat iltapäivät ja ikävän tunteet.....	38
	7.5 Ristiriitatilanteet.....	40
8	Johtopäätökset.....	41
9	Pohdinta.....	44
	9.1 Lopuksi.....	46
	Lähteet.....	48
	Liitteet.....	51

1 Johdanto

Kasvattajan tärkein tehtävä suunniteltaessa pedagogista toimintaa, on suunnitella toiminta niin, että toiminta on lapselle mahdollisimman stressivapaata. Varhaisen jatkuvan stressin on tutkittu olevan erittäin haitallista terveydelle. (Rusanen 2011: 241-242.) Ero vanhemmista, suuret ryhmäkoot ja pitkät päivät ovat esimerkkejä asioista, jotka stressaavat lasta päiväkotipäivän aikana. Lapsen stressin tunnistaminen on erityisen tärkeää, jotta pystymme tarjoamaan lapsen kehitystä parhaalla mahdollisella tukevalla varhaiskasvatusta.

Ison lapsiryhmän kova meteli voi vaikuttaa haitallisesti lapsen kognitiivisiin taitoihin. Kovassa metelissä lapsen puhe- ja oppimiskyky madaltuu. Kova meteli myös stressaa lasta, mistä voi aiheutua suurta haittaa koko lapsen kehitykselle. Suuret päiväkotiryhmät vaativat lapsen sosiaaliselta kehitykseltä paljon enemmän kuin lapsella on ikänsä puolesta edellytyksiä. (Rusanen 2014.) Päiväkotien ryhmäkoolle ei ole nykyisin laissa määritelty enimmäiskokoa. Lapsiryhmän kokoa on voitu kasvattaa lisäämällä ryhmään kasvatushenkilöstöä. Uusi laki määrittäisi ryhmäkokoja niin, että yhdessä ryhmässä saisi olla läsnä enintään kolmea hoito-, kasvat- ja opetustehtävissä olevaa henkilöä vastaava lapsimäärä. Tarkoituksena on taata lapsille turvallinen kasvuympäristö, joka mahdollistaa pysyviä arjen ihmissuhteita.

Uuden varhaiskasvatustlain on tällä hetkellä määrä olla eduskunnassa joulukuussa 2014, mutta lain valmistelu kangastelee määrärahojen puutteessa. Uuden lain on tarkoitus säädellä pitkälle tulevaisuuteen lasten varhaiskasvatus- ja päivähoitopalvelujen laatua ja toteuttamista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jota suunniteltaessa on otettava huomioon lapsen etu. Uuden varhaiskasvatustlain tavoitteena on esimerkiksi edistää jokaisen lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä, oppimista sekä terveyttä ja hyvinvointia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Lasten stressiä on välillä hyvin vaikea tunnistaa, sillä lapset ilmaisevat stressiään aikuisista poikkeavalla tavalla. Usein stressaantuneen lapsen käytös voidaan virheellisesti tulkita tilanteeseen sopeutumiseksi, kun lapsi on vetäytyvä ja rauhallinen. Lasten stressiä on kuitenkin tutkittu ja havaittu sen olevan yhteydessä mahdollisesti myöhemmin ilmaantuviin mielenterveyden ongelmiin, mikäli lapsi joutuu kokemaan haitallista ja pitkäkestoista stressiä jo hyvin nuorena. Lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea selviytyäkseen päivän aikana koostamistaan stressitilanteista. Päiväkodissa näissä tilanteissa auttaa kasvattaja.

Lapsi tarvitsee korvaavan turvapesän eli nimetyn oman hoitajan, joka huolehtii hänestä, kun vanhemmat eivät ole paikalla. Tämä on ensimmäinen ja ohittamaton periaate päivähoiton laadun kehittämisessä, koska kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan lapsen tarvetta turvallisiin ja pysyviin ihmissuhteisiin. (Kalland 2011: 158.) Omahoitajuus-menetelmä on kehitetty tuke-

maan ja turvaamaan lapsen kiintymyssuhdetta sekä turvantunnetta. Kiintymyssuhteet ja se, kuinka lapsi on kiinnittynyt vaikuttavat myös siihen, kuinka voimakkaasti lapsi kokee stressiä ja millaiset mahdollisuudet lapsella on selviytyä erilaisista stressitilanteista. Turvallisesti kiintyneet lapset kokevat vieraassa tilanteessa vähemmän stressiä kuin turvattomasti kiintyneet lapset.

Kiintymyssuhteen rakentumisella ja sen mallilla on havaittu olevan monenlaisia merkityksiä myös aikuisuudessa. Lapsuudessa turvallisesti kiintyneet lapset ovat aikuisena sensitiivisempiä kuin turvattomasti kiintyneet lapset. Turvallisen kiintymyssuhteen on havaittu olevan yhteydessä lisäksi parempaan sosiaaliseen menestykseen, vähäisempiin mielenterveyden ongelmiin sekä parempaan kykyyn auttaa muita. Lisäksi turvallisesti kiintyneet aikuiset pystyvät ottamaan vastaan apua ahdistavissa tilanteissa. Kiintymyssuhteen häiriintyminen lapsuudessa voi johtaa myöhemmin aggressiivisuuteen ja depressiivisyyden riski kasvaa. (Rusanen 2011: 270-277.) Tästä syystä kiintymyssuhteen rakentuminen, sen kannattelemisen ja turvallisen toissijaisen kiintymyssuhteen luominen päiväkodissa on erityisen tärkeää.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty havainnoimalla ja haastatteleamalla kahdeksaa 3-5-vuotiasta lasta päiväkotipäivän aikana. Opinnäytetyössäni tutkin millaisissa tilanteissa lapset kokevat stressiä päiväkotipäivän aikana. Lisäksi haluan selvittää kokevatko lapset saavansa tarpeeksi tukea omahoitajilta näissä tilanteissa.

2 Lapsen stressi

Stressi on ulkoisten vaatimusten ja ihmisen oman selviytymiskyvyn välinen ristiriita, jota ei tavallisesti yhdistetä pieniin lapsiin. Kuitenkaan tämän ristiriidan syntyminen ei ole ikäsidonnaista ja jo sikiöillä voi olla stressiä. Tutkimuksen ovat osoittaneet jo pienten lasten kokevan stressiä, vaikka sitä voi olla vaikea havaita. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 76-77.) Stressivaste eli "taistelujärjestelmä" aktivoituu kun lapsi kokee ärsykyttä, jotka eivät vastaa turvalliseksi koettuja mielikuvia. Järjestelmän aktivoituminen saa aikaan sen, että lapsen aistit ja valppaus tehostuvat. Stressivasteen pitkäaikainen kuormittuminen voi johtaa vakaviin seuraamuksiin. (Korkeila 2008.) Stressivasteen aktivoitumisessa ovat mukana fysiologisesti hypotalamus-aivolisäke-lisämunuais-akseli, sympaattinen hermosto sekä välittäjäaine- ja immuunijärjestelmä. Näistä hypotalamus-aivolisäke-lisämunuais-akseli eli HPA-akseli yhdistää aivot kortisolia erittävään lisämunuaisen kuorikerrokseen. Kortisolitasoa tarkkailemalla voidaan tieteellisesti todistaa stressitason nousu, sillä elimistö vastaa stressitilanteisiin muun muassa nostamalla kortisolitasoa. (Glaser 2001: 87-88.)

Sympaattinen hermosto on ihmisen tahdosta riippumaton hermosto, jota täydentää sitä vastakkainen parasympaattinen hermosto. Sympaattista hermostoa voidaan kuvailla sanoilla "taistele tai pakene" ja vastaavasti parasympaattista hermostoa "lepää ja sulattele". Yleensä nämä hermostot toimivat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa, toinen hermosto aktivoituu ja samalla toinen lepää. Mikäli lapsi kuitenkin joutuu olemaan pitkään oudoissa ja hämmentävissä olosuhteissa, aktivoituvat nämä hermostot samanaikaisesti. Tällaiseen tilaan lapsi voi joutua esimerkiksi silloin, kun häntä ohjataan ristiriitaisilla ohjeilla. Tuntiessaan olonsa turvattomaksi lapsi hakeutuu aikuisen läheisyyteen, mutta mikäli aikuinen ei vastaa lapsen turvan tunteeseen, jää lapsi epätietoiseen tilaan. Sympaattinen hermosto on aktivoitunut turvattomuudesta ja kehottaa aikuisen läheisyyteen, samalla parasympaattinen hermosto hillitsee lähestymisen tarvetta. (Sinkkonen 2008: 122-124.)

Lapsen kohdistuvat vaatimukset stressaavat lasta mikäli lapsella ei ole voimavaroja käsitellä aikuisen asettamia vaatimuksia ja paineita (Sinkkonen 2008: 129). Usein lapsen stressikokemuksia ja niiden merkityksiä aliarvioidaan raskaasti. Monet vanhemmat ja varhaiskasvatuksen ammattilaiset eivät tule ajatelleeksi, että lapset voivat kokea stressiä tai he arvelevat lapsen toipuvan nopeasti erilaisista stressikokemuksista. Lapsi ei kuitenkaan kykene välttämättä palaamaan stressistä nopeasti, sillä lapsen keskushermosto on laadullisesti erilainen kuin aikuisen. Lapsen keskeneräinen keskushermosto on hyvin haavoittuvainen krooniselle eli pitkäkestoiselle stressille. Lapsuuden aikainen pitkäkestoinen stressi voi olla yhteydessä myöhemmin ilmeneviin mielenterveyden vakaviin häiriöihin. (Sinkkonen 2008: 121.) Nuorisopsykiatrian erikoislääkäri Linnea Karlsson (Akuutti 2013) toteaa, että lapset reagoivat stressiin hyvin erilaisilla tavoilla. Toisten lasten stressi näkyy ulospäin aggressiivisuutena tai muuten häiritsevä-

nä käytöksenä, kun taas toiset lapset reagoivat kuormittaviin tilanteisiin vetäytymällä, ahdistumalla ja ajattelemalla asioita hiljaa itsekseen. Stressi voi näkyä myös ruokahalun ja unen häiriöinä (Sinkkonen 2008: 129). Usein lapset, erityisesti vauvat, ilmaisevat pahaa oloaan esimerkiksi itkemällä. Mikäli aikuinen ei vastaa itkuun riittävällä nopeudella, yltyy itku kirkunaksi ja lopulta vauva rauhoittuu itse parasympaattisen hermoston aktivoituttua. Mikäli tilanne toistuu riittävän usein, vauva voi jähmettyä ja jäädä tuijottamaan kattoa lähes liikkumattomana. Tätä tilaa kutsutaan dissosiaatioksi. (Sinkkonen 2008: 125-126.)

Dissosiaatiota voi olla monenlaista. Isommilla lapsilla tämä voi näkyä siten, että vaikeasta aiheesta puhuttaessa lapsi alkaa yhtä äkkiä puhua aivan jostain muusta, asioista jotka eivät liity mihinkään. Dissosiaatio voi ilmetä myös epätodellisena olona ja pään sisällä riitelevinä ääнинä. Äärimmäisessä muodossaan dissosiaatio näkyy lapsessa siten, ettei lapsi missään tilanteessa pidä puoliaan, ei tunnista eikä ilmaise tunteitaan eikä näytä edes tuntevan kipua. Dissosiaation on todettu olevan yhteydessä myöhempään vakaviin mielenterveyden häiriöihin. Varhaislapsuuden stressitilanteet, joissa lapsi on jäänyt yksin sietämättömään tunnetilaan, vaikuttavat ihmiseen myös aikuisuudessa. Tästä syystä lapsen turvantunteeseen vastaaminen on tärkeää. (Sinkkonen 2008: 125-126, Sinkkonen 2012: 77.)

Stressi voidaan määrittää kahteen erilaiseen muotoon, lievään ja pitkäkestoiseen stressiin. Lievän stressin vallassa lapsi on valpas, kiinnostunut ja ehkä hieman varuillaan. Lievän stressin vallassa lapsen kaikki aistit ovat tarkkana. Lievän stressin voi sanoa olevan hyvänlaatuista stressiä, kun taas pitkäkestoinen stressi on aivan eri asia. Pitkäkestoinen stressi on epämukava kumppani, joka tekee lapsen elämästä hankalaa ja jopa sietämätöntä. Pitkäkestoisen stressin vallassa lapsesta tulee pelokas, levoton tai ärtyisä, ja korostunut valppaus pitkään jatkuessaan piinaavaa lapselle. (Sinkkonen 2008: 120.)

Sandberg (2000) kirjoittaa artikkelissaan siitä, kuinka tärkeää lasten on kuitenkin saada kokemuksia sellaisista stressitilanteista, jotka mahdollistavat tunteen tilanteen hallitsemisesta pelon ja nöyryytyksen sijasta. Jotta lapsesta kasvaisi itseään arvostava ja hyvän itsetunnon omaava, tarvitsee hän ikäkaudelleen sopivia haasteita. Kasvattavia ja kehittäviä stressikokemuksia ovat esimerkiksi lyhyet erillään olot, joihin liittyy miellyttäviä kokemuksia. Toiset tutkimukset kuitenkin osoittavat, että mitä pidempään lasten fysiologinen stressisysteemi saa olla levossa, harjaantumattomana ja koskemattomana, sitä vahvempi se on aikuisena (Keltinkangas-Järvinen 2012: 76-77).

2.1 Stressi päivähoitossa

Päivähoidon vaikutusta lapsen kehitykseen on aloitettu tutkia jo 1970-luvulla. Tulokset ovat olleet hämmäntäviä, sillä ne osoittivat että varhain päiväkotituransa aloittaneilla lapsilla oli

enemmän ongelmia kuin elämänsä ensimmäiset vuodet kotona hoidetuilla lapsilla. Tutkimukset ovat nostaneet esille kaksi tutkimuslöydöstä, jotka muuttavat käsitystä päivähoidosta. Ensimmäisen tutkimustulos esitti, että kokopäiväinen päivähoito on lapsille stressaavaa ja toiseksi, että varhain alkaneet pitkät hoitopäivät ovat yhteydessä esimerkiksi levottoman ja aggressiivisen käytöksen lisääntymiseen myöhemmin. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 75-76.)

Kokopäiväisen päivähoiton stressaavuuteen vaikuttaa merkittävästi alle kolmivuotiaan keskeneräinen kiintymyssuhde. Pieni lapsi on voimakkaasti riippuvainen ensisijaisesta kiintymyksen kohteesta ensimmäiset vuodet, eikä lasta näin ollen tulisi erottaa kokonaiseksi päiväksi tästä. Kiintymyssuhteen muodostumiselle on annettava tarpeeksi aikaa, sillä vasta kolmannen ikävuoden lopussa lapsi alkaa olla riittävän vahva olemaan erossa ensisijaisen kiintymyksen kohteesta. Tällöin lapsella on riittävät valmiudet muodostaa sisäisiä malleja hoivaajasta, hoidon laadusta ja itsestään. Lapsen siirtyessä päivähoitoon olisi kuitenkin tärkeää mahdollistaa toissijaisen kiintymyssuhteen synty. Päiväkodin hektinen arki ei anna tähän kuitenkaan usein riittävästi mahdollisuuksia. (Rusanen 2011: 251-252.)

Lasten kyky käsitellä ympäristöstä tulevia ärsykeitä on huomattavasti heikompi kuin aikuisten. Päiväkotien ylisuuret ryhmät, jatkuvasti vaihtuvat aikuiset, taukoamaton meteli ja taistelu revieristä saattavat joidenkin lasten kohdalla johtaa pitkäkestoiseen stressiin. (Sinkkonen 2008: 128-129.) Arkipäivän tilanteet päiväkodissa saattavat stressata lasta, mikäli näissä tilanteissa lapsi on melkein liian lujilla mutta ei ihan. Lapsi saattaa selviytyä päiväkotipäivästä kunnialla, mutta hajoaa äidin tullessa hakemaan. Tällöin kaikki päivän aikana koettu stressi purkautuu, koska rakkaan ja turvallisen vanhemman kanssa lapsi uskaltaa päästää patoumat valloilleen. (Sinkkonen 2008: 121.)

Keltinkangas-Järvinen kertoo kirjassaan ”Pienen lapsen sosiaalisuus” tutkimuksesta, jossa Watamura tutkimusryhmineen on tutkinut lasten stressiä eri ikäkausina ja hoitomuodoissa, sekä verrannut kotihoidossa ja päiväkodissa hoidettuja lapsia. Normaaliolosuhteissa lapsen stressillä eli kortisolitasolla on tietty vuorokausirytm, joka on korkeimmillaan puoli tuntia heräämisen jälkeen, laskee voimakkaasti kahden tunnin aikana, mutta pysyy kuitenkin vielä korkeana aamupäivän ajan. Keskipäivällä tapahtuu voimakas kortisolitason lasku ja tason lasku jatkuu iltaa kohti. Watamura kumppaneineen havaitsi, että varsinkin alle kolmivuotiailla kortisolitaso nousi tasaisesti koko päiväkotipäivän ajan ja pysyi kohonneena iltapäivään asti eli lasten stressitaso pysyi korkealla koko päivän ajan. Vastaavaa ei tapahtunut kotona hoidetuilla lapsilla. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 79.)

Tutkijat ovat esittäneet, että yksi lasten stressitason nousun syy päiväkodissa on melu. Melu nostaa stressihormonitasoa ja aktivoi pitkäkestoisen stressiakselin toimintaa. Suomessa on annettu ohjeistukset, joiden mukaan opetustilojen melutaso ei saisi ylittää 35 desibeliä. Tämä

ei kuitenkaan toteudu päiväkodeissa. Melu voi aiheuttaa erityisesti sensitiivisille lapsille oppimiskyvyn heikkenemistä, mutta kaikki lapset kärsivät kuitenkin jollakin tavalla melusta. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 91-92.) Jatkuva ympäristöllinen stressi vaikuttaa haitallisesti kaikkiin kognitiivisiin toimintoihin, etenkin tarkkaavuuden ja kielellisten sekä älyllisten toimintojen osalta. (Sandberg 2000.)

Suuret ryhmäkoot ja materiaalien paljous vaikuttavat myös lapsen stressitasoon. Usein ajatellaan, että samanikäisten lasten ryhmä olisi optimaalinen oppimisympäristö, mutta jatkuva yhdessäolo muiden lasten kanssa johtaa stressiin. Tämä johtuu siitä, että lapsi on innokas ottamaan kontaktia, mutta hänellä ei ole riittäviä keinoja siihen. Jatkuvat negatiiviset kaverikokemukset kohottavat stressihormonien tasoa. Lisäksi suuressa ryhmässä lapsi jää vaille aikuisen tukea, sillä yhdellä hoitajalla on useampi lapsi huolehdittavanaan. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 84-85.) Pieni lapsi tarvitsee hyvin paljon kahdenkeskistä aikaa aikuisen kanssa, mutta suuressa päiväkotiryhmässä tämä ei ole mahdollista. Lisäksi hoitajat saattavat vaihtua hyvinkin usein ryhmässä, mikä lisää lapsen turvattomuutta ja stressiä. Mikäli lapsi ei reagoi hoitajien vaihdokseen, se voi kertoa kiinnittymisen häiriöstä. Lapsella ei ole ollut mahdollisuutta kiinnittyä hoitajaan. Kun vaihdoksia tulee usein, saattaa lapsi lakata yrittämästä kiinnittyä. Silloin vaarannetaan lapsen tulevaisuus, sillä varhaislapsuuden yksi tärkeimmistä kehityshaasteista on kyky kiinnittyä. (Rusanen 2014.)

3 Kiintyminen hoivaajaan ihmissuhteiden perustana

Kiintymyssuhdeteorian "isänä" pidetään brittipsykiatri John Bowlbya, joka 1950- ja 1960-luvuilla loi käsitteen kiintymyssuhteesta pienen lapsen ja hänen äitinsä (tai muun hoitajan) välillä (Salminen & Tynninen 2011: 23). Teorian mukaan lapsen hyvä kehitys edellyttää lapselle tärkeiden aikuisten pysyvyyttä ja todellista läsnäoloa päivittäisessä elämässä. Lapsi kiintyy niihin aikuisiin, jotka hoivaavat häntä päivittäin. Lapsi muodostaa heihin tunnesiteen, jonka pohjalta kehittyy kiintymismalli, joka on pysyvä erityisesti tilanteissa, joissa lapsi kokee uhkaa. (Rusanen 2011: 27.)

1970-luvulla Mary Ainsworth kehitti kokeellisen asetelman, jonka avulla oli mahdollista tutkia pienten lasten kiintymyssuhdetta ja kiintymyssuhteiden välisiä yksilöllisiä eroja. Tutkimuksen kautta voitiin havainnoida lapsen kiintymyssuhteen perusturvallisuutta tai -turvattomuutta. Tämän perusteella kiintymyssuhteet voidaan jakaa eri malleihin, joiden kolme eri pääluokkaa on turvallinen kiintymys, turvaton-välittelevä kiintymys ja turvaton-ristiriitainen kiintymys. (Kanninen & Sigfrids 2012: 32.) Lisäksi on olemassa vielä neljäs kiintymysluokka, jota kutsutaan organisoitumattomaksi kiintymyssuhteeksi (Kanninen & Sigfrids 2012: 34).

Tutkimukset ovat osoittaneet, että kohonneet kortisolitasot voivat mahdollisesti vahingoittaa aivojen varhaiskehitystä, joten elimistö on kehittänyt mekanismeja, jotka alentavat HPA-akselin stressiherkkyyttä. Eläinkokeissa on havaittu, että emon kosketus parantaa poikasten stressinhallintaa. Sama ilmiö on todettu myös lapsilla, koska kosketusaisti kehittyy ensimmäisenä ja säilyy pisimpään. Kosketuksen on myös tutkittu poistavan pientä kipua, esimerkiksi verinäytteenotossa. Turvallinen kiinnittyminen ensisijaiseen hoitajaan muodostaa lapsille HPA-akselin suojauksen tai puskurin. Näin ollen voidaan todeta, että myös kiinnittymisen mallilla on vaikutusta stressin kokemiseen. (Glaser 2001: 92-93, Akuutti 2013.)

3.1 Lapset kiinnittyvät eri tavoin

Turvallisesti kiintyneet lapset ovat selkeästi enemmistönä, sillä kahdella kolmasosaa lapsista on turvallinen kiintymyssuhde (Hughes 2011: 21). Turvallisesti kiintyneen lapsen fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin on vastattu sensitiivisesti, joka tarkoittaa kasvattajan herkkyyttä havainnoida ja vastata lapsen tarpeisiin. Tämän ansiosta turvallisesti kiintyneet lapset osaavat ilmaista tunteitaan avoimesti ja selkeästi. Turvallisesti kiintynyt lapsi on oppinut ensimmäisen ikävuotensa aikana luottamaan äitiinsä, ja he käyttävät tätä turvanaan vierastilanteissa, jolloin ympäristön tutkimisen sijaan lapsen käyttäytymisen painopiste siirtyy kiintymyssuhteen varmistamiseen. (Hautamäki 2011: 35.) Turvallisesti kiintyneiden lasten kortisolitaso ei nouse äidin läsnä ollessa niissä tilanteissa, kun lapsi reagoi pelokkaasti esimerkiksi vieraan ihmisen lähestymiseen (Glaser 2001: 93). Turvallisesti kiintynyt lapsi kykenee hakemaan tukea stressitilanteissa myös muilta hänelle tärkeiltä aikuisilta. Saatuaan tarpeeksi läheisyyttä ja tukea, lapsi kykenee palaamaan jatkamaan omaa toimintaansa. (Rusanen 2011: 63.)

Turvaton-välttelevä lapsi ei osaa ilmaista negatiivisia tunteita, koska ei koe saavansa tunteilensa vastakaikua. Lapsi kokee tällöin, ettei vanhempi reagoi hänen sisäiseen hätäänsä, jolloin lapsen täytyy selviytyä vaikeista tilanteista yksin. (Salminen & Tynninen 2011: 27-28.) Lapsi on oppinut pitämään etäisyyttä vanhempiinsa tunneperäisesti. Lapsi tekee vähän aloitteita suhteessa vanhempiinsa ja hänen on vaikea vastata vanhempien taholta tuleviin aloitteisiin. (Rusanen 2011: 66.) Lapsi saattaa osoittaa äitiänsä kohtaan välttämiskäyttäytymistä, lapsi ei katso äitiään, välttää katsekontaktia ei lähesty eikä pyri syliin. Tällainen käyttäytyminen auttaa lasta vaimentamaan hänen tarvettaan äitiinsä ja samalla lapsi suojautuu äidin mahdolliselta torjuvalta reaktiolta. (Hautamäki 2011: 35.) Kun turvattomasti kiintynyt lapsi joutuu pelottavaan tilanteeseen, hänen kortisolitasonsa nousee merkittävästi, eli lapsi stressaantuu. Kortisolitaso nousi entisestään, mikäli äiti kannusti heitä kohtaamaan pelottavan tilanteen. Lapsi ei siis kykene turvautumaan vanhempiinsa edes stressitilanteissa. (Glaser 2001: 93, Rusanen 2011: 66.)

Ristiriitaisesti kiinnittynyt lapsi ilmentää ambivalenttia käyttäytymistä. Tällöin lapsi näyttää ulospäin erilaisesta, kuin mitä hänestä tuntuu sisältäpäin. Lapsi voi olla näennäisesti reipas ja pärjätä hyvin, mutta sisimmässään lapsi kokee olonsa turvattomaksi. (Kanninen & Sigfrids 2011: 33-34.) Ristiriitaisesti kiintyneiden lasten äidit ovat reagoineet hyvin epäjohdonmukaisesti lapsensa signaaleihin, eli he ovat olleet vaihtelevasti epäsensitiivisiä. Esimerkiksi he saattavat nauraa lapsen kiukulle, välillä jättävät huomiotta ja joskus suuttuvat kiukuttelusta. Lapsen on tällöin vaikea kehittää toimintaansa ohjaavia kiintymyssuhdemalleja. (Hautamäki 2011: 36.) Koska ristiriitaisesti kehittynyt lapsi on oppinut saavansa vain satunnaisesti vanhempiensa huomion, on lapsi joutunut kehittämään hätätilanteisiin yliaktiiviset ja äärimmäiset kommunikointistrategiat, joka näkyy esimerkiksi tunteiden liioitteluna (Rusanen 2011: 68).

Organisoitumattomasti kiinnittynyt lapsi käyttäytyy vanhemman seurassa vaihtelevasti lähestymisen ja välttelemisen välillä. Lapsi voi olla hyvinkin ahdistunut ja stressaantunut vanhemmansa seurassa. Lapsen näkökulmasta vanhempi voi olla pelottava tai pelon vallassa, joka vaikuttaa vanhemman kykyyn toimia lapsen kanssa. Organisoitumaton kiintymyssuhde on hyvin monimuotoinen ja sen on tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä psyykkisiin häiriöihin, erityisesti aggressioon. (Kanninen & Sigfrids 2012: 34.) Organisoitumattomasti kiinnittyneet lapset kokevat vierastilanteen aikana korkeaa stressiä (Glaser 2001: 93).

3.1.1 Kiintymyssuhteiden merkitys ihmissuhteisiin aikuisena

Hyvä varhainen kiintymyssuhde auttaa lasta luomaan aikuisiällä inhimillisiä vuorovaikutussuhteita ja vaikuttaa tätä kautta ihmissuhteisiin. Jatkumo lapsuudenkokemusten ja aikuisena vallitsevien kiintymyssuhteiden välillä on todettu olevan vahva. (Salo 2002: 72.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että kiintymyssuhde välittyy samankaltaisena kolmeen sukupolveen. Äidin ja 1-vuotiaan lapsen välinen kiintymyssuhdeluokitus on keskiarvoisesti 75% vastaava. Turvallinen kiintymyssuhde on kaikkein pysyvin vertailtaessa kolmea sukupolvea. Ristiriitaisesti kiinnittynyt kiintymyssuhde siirtyi vähemmän vakaasti sukupolvelta toiselle ja turvattomat kiintymyssuhteet saattavat kääntyä vastakkaisiksi. Kiintymyssuhteiden jatkuvuus sukupolvelta toiselle perustuu siihen, että hoivaava aikuinen ottaa mallia läheisistä ihmissuhteista ollessaan vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Lisäksi lapsi kehittää vuorovaikutuksessa vanhempiensa oletuksia itsestään suhteessa tärkeisiin ihmisiin. Kiintymyssuhteen jatkuvuutta sukupolvelta toiselle voidaan selittää myös ympäristön pysyvyydellä. (Hautamäki, A., Hautamäki, L., Maliniemi-Piispanen, Neuvonen 2008.) Kiintymyssuhdemallit voivat kuitenkin muokkautua elämän aikana turvallisempaan suuntaan, koska monet tekijät elämän varrella vaikuttavat kiintymyssuhteisiin ja voivat muuttaa niitä. Esimerkiksi turvattomasti kiintynyt lapsi voi käsitellä lapsuuden kokemuksiaan ja muodostaa myöhemmin aikuisuudessa ainakin yhden turvallisen kiintymyssuhteen. (Salo 2002: 75.)

Kiintymyssuhdemallit ohjailevat myös aikuisena sitä, kuinka yksilö hakee turvaa läheisiltä uhkaavissa tilanteissa. Aikuisiällä kiintymyksen kohteeksi voi muotoutua myös kumppani, jolloin kiintymyksenmalli ohjailee myös intiimiyden ja seksuaalisen läheisyyden tarpeiden ilmaisemista. Lapsuudessa turvallisesti kiintynyt aikuinen on autonominen, jolla on kyky toimia jäsentyneesti ihmissuhteissa. Hän osaa tunnistaa omat tunteensa sekä tulkita myös muiden tunteilmaisuja sekä pystyy pohtimaan näitä asioita mielessään. (Salo 2002: 72.)

Ei-autonimisten kiintymyssuhdemallien takana on usein lapsuudessa häiriintyneet kiintymyssuhteet. Lapsuudessa välttelevästi kiintyneiden lasten on aikuisena vaikea käsitellä kielteisiä tunteita ja usein he välttelevätkin tunnepitoista informaatiota. Aikuisena heille riittää fyysinen läheisyys eivätkä he kaipaa emotionaalisesti läheisiä ihmissuhteita. Ristiriitaisesti kiintyneiden aikuisten on vaikea hallita negatiivisia tunteita, jotka viriävät helposti. Ihmissuhteissaan he ovat usein epävarmoja itsestään ja saattavat leimata toisia riittämättömiksi. He hakevat kumppaniltaan jatkuvasti hyväksyntää ja ovat takertuvia. (Salo 2002: 74.)

3.2 Kiintymyssuhteet päivähoidossa

Rusanen (2011) arvostelee kovin sanoin alle kolmivuotiaiden päivähoidoa. Hänen mielestään alle kolmivuotiaan paikka on kotona, eikä heitä pitäisi hoitaa lainkaan päiväkodeissa. Päivähoito voi olla vahingollista lapselle, mikäli hänellä ei ole aikuista kehen muodostaa turvallinen kiintymyssuhde. Rusasen mukaan kukaan ei välitä siitä, miten vaikeaa lapselle on siirtää kiintymys henkilöstä toiseen alle kolmivuotiaana, jolloin kognitiiviset taidot ovat niin heikot, että lohduttautuminen on vaikeaa.

Enemmistö lapsista on kotihoidossa ensimmäisen kolmen vuoden aikana, mutta osa lapsista aloittaa päivähoidon noin vuoden ikäisenä ja valtaosa viimeistään kolmen vuoden iässä. Suomessa päivähoito on katsottu lähinnä vanhempien työssäkäynnin sukupuolten yhdenvertaisuuden mahdollistajaksi, mutta lastentarhoja ei alun perin ryhdytty kehittämään sitä varten. Ensimmäisissä päiväkodeissa korostui leikin ja lapsuuden merkitys, sekä kasvattajan ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehityksen tukena. (Kalland 2011: 147.)

Päivähoitojärjestelmän tarkoituksena on turvata ja edistää lapsen kehitystä. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa on otettava huomioon niin voimassa oleva lainsäädäntö kuin kasvatus- ja opetussuunnitelmat. Päivähoidon henkilöstö on koulutettua, mutta koulutuksessa tulisi ottaa enemmän huomiota problematiikkaan joka johtuu siitä, että lapsi joutuu eroon vanhemmistaan. Päivähoidossa lapsesta huolehtii ammattilainen, mutta tämä ei aina välttämättä ole tunnetasolla sitoutunut lapseen. Lapsi tarvitsee turvallisen kiintymyksen kohteen koko päivän ajaksi eivätkä pelkät illat turvallisen kiintymiskohteen seurassa riitä. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiselle tärkeitä elementtejä ovat vanhemman sensitiivisyys ja ennakoita-

vuus, mutta päivähoidossa mahdollisuudet huolehtia lapsen tarpeista yksilöllisesti ovat rajallisia. Päivähoito kuitenkin pystyy tarjoamaan lapsille turvallisia rutiineja ja arjen ennakoitavuutta. (Kalland 2011: 154-155, Rusanen 2011: 192-193, 214.)

Lapsi alkaa jo varhain muodostaa pääasiallisen kiintymyssuhteen rinnalle muita kiintymyssuhteita. Jotta lapsi pystyisi muodostamaan toissijaisen kiintymyssuhteen, on hänellä oltava vahva kiintymyssuhde ensisijaiseen kiintymiskohteensa, joka on yleensä äiti. Lapsi valitsee toissijaiseksi kiintymyssuhteeseen päivähoidossa hoitajan, joka vastaa sensitiivisesti hänen viesteihin ja viettää aikaa hänen kanssaan. (Rusanen 2011: 197-200.) Sensitiivinen aikuinen tunnistaa lapsen tunnetiloja ja kykenee vastaamaan niihin. Sensitiivinen aikuinen vastaa lapsen tunteisiin sekä turvallisuuden ja emotionaalisen tuen tarpeisiin. (Kalliala 2008. 68.) Lapsi kohtelee valitsemiaan kiintymiskohteitaan eritavoin, mikä näkyy varsinkin kiintymiskäyttäytymistä herättävissä tilanteissa. Ensisijaiselle kiintymiskohteelle osoitetaan todellisimmat tunteet, jolloin esimerkiksi erotilanteessa protesti on voimakkain. (Rusanen 2011: 197-200.)

Erotilannetta voi helpottaa valmistelemalla lasta erokokemusta varten. Tukemalla äitiä pystyy äiti auttamaan lastaan selviytymään erosta. Toissijaiset kiintymyssuhteet eivät korvaa ensimmäisiä kiintymyssuhteita, mutta lapsi tarvitsee pysyvän aikuisen, joka auttaa lasta pitämään mielikuvan äidistä hoitopäivän ajan. Toissijainen kiintymyssuhde eli tässä tapauksessa hoitaja voi kuitenkin täydentää tai korvata osin lapsen äitisuhteen puutteita, mikäli pystyy luomaan hyvän suhteen lapseen ja vanhempiin. (Salminen & Tynnenen 2011: 31.)

4 Omahoitaja lapsen tukena

Omahoitajan tärkein tehtävä on kannatella lapsen ja vanhemman välistä kiintymyssuhdetta hoitopäivän ajan. Omahoitajuus-työmenetelmä on lähtöisin Yhdysvalloista, jonne lapsipsykoanalyttikot Erna ja Ben Furman perustivat terapeuttisen lastentarhan. 1950-luvulta alkaen he johtivat lastentarhaa, jossa pääpaino oli lapsilähtöisessä ja moniammatillisessa lähestymistavassa. He vierailivat usein luennoimassa myös Suomessa lasta kunnioittavasta, lapsen todellisuutta huomioivasta ja empaattisesta lähestymistavasta. (Salminen & Tynnenen 2011: 11.)

Suomessa ensimmäinen päiväkotitoiminta alkoi toteuttaa omahoitajuutta 1990-luvulla Espoon Soukan kujan päiväkodissa psykologi Tarja Lundin johdolla "Auta lasta kasvamaan"-hankkeen kautta. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää päivähoitokäytäntöjä entistä paremmin toimiviksi ja lapsen kehitystarpeita vastaaviksi. Vastaavanlainen hanke toteutettiin myös Kuopiossa vuosina 2001-2003 lastenpsykiatri Anna Tuliharjun johdolla. Tuliharjun "Auta lasta kasvamaan" hanke oli suunnattu ensisijaisesti alle kolmivuotiaille ja sen kantavina teemoina oli vanhemman ja lapsen kiintymyssuhteen merkityksen nostaminen lapsen terveen kehityksen edellytykseksi sekä niiden vaaliminen päivähoitossa. (Salminen & Tynnenen 2011:11-12.)

Helsingin yliopistossa toteutettiin vuosina 2001-2006 laajempi "Kengu-Ru"-hanke professori Liisa Keltinkangas-Järvisen johdolla. Hankkeen tarkoituksena oli selvittää, mitä lapselle ja aikuiselle seuraa siitä, että lapsen kiintymyssuhdetta omiin vanhempiinsa tuetaan vahvistamalla toissijaista kiintymyssuhdetta omahoitajaan. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 175.) "Kengu-Ru"-hanke sai nimensä A.A. Milnen Nalle Puhista, jossa Kengu ja Ru ovat erottomasti yhdessä. Kengu hoivaa ja huolehtii Ruusta, mutta samalla rohkaisee Ruuta tutkimaan maailmaa omillaan. (Kalliala 2008: 6.) Tutkimus osoitti, että pitkäkestoista omahoitajuutta on vaikea toteuttaa nykyisessä päivähoitokehyksessä. Vaikka tutkimuksessa nousseet erot omahoitajamenetelmän ja perinteisen päivähoiton välillä kallistuivat positiivisuudessa omahoitajuuden kannalle, ei 200 lapsen otos ollut riittävän kattava osoittaakseen omahoitajuuden vaikutuksia. Tutkimuksen perusteella voidaan kuitenkin todeta omahoitajuuden olevan erinomainen sovellys kehityspsykologisesta teoriasta. Lisäksi omahoitajuus-työtapa vaikutti positiivisesti henkilökunnan käsitykseen omasta työstään. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 175-180.)

4.1 Mitä omahoitajuus on käytännössä?

Jokaiselle lapselle nimetään omahoitaja, joka huolehtii lapsen asioista työvuorojensa puitteissa. Omahoitajuus vaatii työntekijältä sitoutumista ja sen tulee olla osa työkuultuuria. Omahoitajuutta käytetään varsinkin alle kolmivuotiaiden kanssa tukemassa lapsen sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja se on kehitetty tukemaan päivähoiton aloitusta ja sopeutumista uuteen ympäristöön. (Salminen & Tynnininen 2011: 12, 42.) Lapsi tarvitsee hoitajan apua säilyttääkseen vanhempansa mielessään pitkän hoitopäivän ajan. Lapsen omat keinot tähän ovat rajalliset, koska lapsi ei vielä itse pysty toimimaan mielikuvien varassa. Lisäksi vanhemmat tarvitsevat apua säilyttääkseen kiinteän ja toimivan hoivasuhteen. Kiinteä ja toimiva hoivasuhde on edellytys sille, että he pystyvät auttamaan ja tukemaan lastaan tärkeiden kehitysvaiheiden ottamisessa. (Lund 2002: 243.)

Omahoitajuus alkaa jo ennen kuin lapsi aloittaa päivähoiton. Ensimmäinen tapaaminen perheen ja tulevan omahoitajan kesken olisi hyvä toteuttaa perheen omassa kodissa, koska se on niin vanhemmille kuin lapsellekin turvallinen paikka, jossa voi ilmaista omia odotuksiaan ja tunteita. Samalla lapsi saa ensikosketuksensa tulevaan omahoitajaansa tutussa ympäristössä. Myöhemmin vanhemmat ja lapset tutustuvat päiväkotiin omahoitajansa kanssa. (Salminen & Tynnininen 2011: 41-42.)

Omahoitaja työskentelee omien "lapsiensä" kanssa mahdollisimman paljon pienryhmissä. Pienryhmien merkitys korostuu entisestään, mitä pienempiä lapset ovat. Omahoitaja kulkee lapsen rinnalla hoitopäivän ajan oman työvuoronsa puitteissa. Omahoitaja on läsnä kun lapset syövät, ulkoilevat ja nukkuvat, toisin sanoen omahoitaja huolehtii perushoitotilanteista, intiimitoiminnoista ja siirtymätilanteista. (Kanninen & Sigfrids 2012: 118.)

4.2 Pienryhmätoiminta lapsen turvallisuuden tukena

Pienryhmätoiminta perustuu vuorovaikutukseen ja sen mahdollistamiseen. Pienemmässä ryhmässä toimiessaan lapsella on paremmat mahdollisuudet oppia suhteuttamaan omia taitojaan tilanteeseen sopiviksi sekä tunnistamaan omien tekojensa seuraukset ja vaikutukset toisiin ihmisiin. Päiväkodeissa ryhmät ovat usein todella suuria, ja se voi olla pienelle lapselle pelottava paikka toimia. Pienryhmässä lapsi kokee olonsa turvallisemmaksi, jolloin hän pystyy helpommin olemaan oma itsensä. Lapsi pystytään kohtaamaan yksilöllisemmin pienryhmässä, jolloin myös omahoitaja pystyy paremmin tukemaan lasta. Pienryhmän rauhallisuus edistää lapsen hyvinvointia. Lisäksi työntekijöiden hyvinvointi ja työssä jaksaminen lisääntyy, kun voi paremmin keskittyä yksittäiseen lapseen. (Mikkola & Nivalainen 2009: 31-34.) Kantola ja Lehtosalo (2013) tulivat pro gradu-tutkielmassaan samaan tulokseen työntekijöiden hyvinvoinnin vaikutuksesta lasten hyvinvointiin. Pienryhmät tuovat kiireettömyyttä arkeen ja helpottavat päivän organisointia, joka samalla selkiyttää työntekijöiden työtä.

Pienryhmien merkitys korostuu erityisesti suurissa päiväkodeissa, jossa levottomat olosuhteet luovat turvattomuutta. Lapsen turvallisuus perustuu omahoitajan välittömään läsnäoloon. (Kanninen & Sigfrids 2012: 124.) Pienryhmät tulisi jakaa päiväkodeissa jo heti toimintakauden alussa ja niiden tulisi pysyä samana koko toimintakauden ajan. Tällöin lapsi pystyy ryhmäytymään kunnolla omaan pienryhmäänsä. Pienryhmässä lapset oppivat tuntemaan toisensa ja luottamaan toisiinsa nopeammin kuin suurryhmissä. Kun lapsi on oppinut toimimaan omassa pienryhmässään, on hänen myöhemmin helpompi toimia isommassa ryhmässä sekä hän pystyy luomaan kaverisuhteita yli pienryhmärajojen. (Mikkola & Nivalainen 2009: 33-34.)

Päivi Koiviston (2007) väitöskirjassa pienryhmätoiminta määritellään toimintamuodoksi, joka vahvistaa lapsen itsetunnon osa-alueita. Väitöskirja tutkii päiväkodin kasvatuskäytäntöjen ja toimintatapojen vaikutusta lapsen itsetunnon vahvistamiseen. Pienryhmissä toimiessa kasvatajan ja lapsen välinen vuorovaikutus lisääntyi huomattavasti ja lapset saattoivat esittää omia toiveitaan ja tehdä asioita omaan tahtiinsa. Pienryhmätilanteet toimivat parhaiten itsetunnon vahvistajina, koska pienryhmätilanteissa kasvattaja pystyi yksilölliseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa sekä huomioimaan yksilöllisemmin jokaista lasta. Tämä ei toteudu mikäli yhdellä aikuisella on enemmän kuin kymmenen lasta ohjattavanaan. (Koivisto 2007: 123, 135.)

4.3 Omahoitajuuden haasteita

Omahoitajasuhteen tulee vastata lapsen turvantarpeeseen. Usein hoitajasta muodostuu lapselle yksi elämän tärkeimmistä hahmoista vanhempien ja isovanhempien lisäksi. Mikään asia ei kuitenkaan ole muuttumaton. Haasteita omahoitajuudelle tuo omahoitajan poissaolot sekä jatkuvat muutokset. (Kanninen & Sigfrids 2012:125-128.)

Yksi omahoitajuuden haasteista liittyy omahoitajan poissaoloon esimerkiksi lomien ja sairauslomien aikana. Lapsen turva on omahoitajassa ja turvallisuuden tunne voi järkkäytyä kun omahoitaja onkin poissa. Sama ilmiö toistuu kun lapsen omahoitaja vaihtuu. Teorian mukaan voi vierähtää 6-12 kuukautta ennen kuin uudesta omahoitajasta muodostuu lapselle yhtä turvallinen hahmo kuin vanhasta omahoitajasta. Omahoitajuuden ja ryhmän muutokset tulisivat pyrkiä tekemään aina esimerkiksi syyslukukauden alkaessa. (Kanninen & Sigfrids 2012: 125-126.)

Lapsiryhmät elävät päiväkodeissa läpi vuoden, uusia lapsia tulee ja toisia lapsia lähtee pois. Myös henkilökunnan vaihtuvuus on paikoitellen suurta. Lapset tulevat myös lyhyellä varoitusaikalla päiväkotiin, mikä ei mahdollista rauhallista tutustumista päiväkotiin ja omahoitajaan. Tuoreet vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsen omahoitajasta, ja kokevat että näin lapsella on jotain "omaan" päiväkodissa. Tärkeintä on muistaa ammatillisuus, tarkoituksena on luoda kumppanuussuhde perheeseen, ei ystävyysuhde. (Salminen & Tynninen 2011: 59.)

5 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena, koska lähtökohtana oli todellisen elämän kuvaaminen ja analysointi (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009:161). Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään syvällisesti jotakin tiettyä ilmiötä eikä sille ole määritelty tarkkaa viitekehystä. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksestä, siitä kuinka ihmiset kokevat maailman. Laadullisessa tutkimuksessa tulee ottaa huomioon tutkittavien määrä ja tutkittavien tulisi tietää mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä, jotta tutkimuksen tulokset vastaisivat reaali maailmaa. (Kananen 2008: 24-37.) Tutkimusmenetelminä käytin osallistuvaa havainnointia ja teemahaastattelua.

Opinnäytetyössä tutkin lasten kokemuksia stressistä päiväkotipäivän aikana. Havaintojen ja haastatteluiden avulla halusin saada vastauksia lapsilta kokevatko lapset stressiä päiväkotipäivän aikana. Toinen tutkimuskysymys liittyy omahoitajuuteen ja siihen, miten lapset kokevat saavansa tukea omahoitajiltaan stressitilanteissa.

Kasvatustieteiden tohtori, yliopistolehtori Erja Rusanen (2014) Helsingin yliopistosta puhuu kiivaasti nykyistä päivähoitoa vastaan. Rusanen painottaa, ettei lapsia tule viedä päivähoitoon liian varhain, sillä pienellä lapsella ei ole kykyä siirtää kiintymyksen kohdetta toiseen. Varhaiskasvatuksessa ei oteta tarpeeksi huomioon kiintymyssuhteiden merkitystä, eikä panosteta tarpeeksi turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen. Lisäksi pieniä lapsia pidetään usein myös isompana kuin mitä he ovat ja heidän käytöstään tulkitaan usein liikaa aikuisen näkökulmasta. Aikuiset aiheuttavat lapsille turhaa stressiä viemällä heidät liian aikaisin hoitoon, jossa ylisuurat ryhmät kuormittavat melutasollaan lasta. Lasten stressin tunnistaminen on tärkeää, koska

se voi vaikuttaa myös myöhemmin ilmeneviin mielenterveyden ongelmiin (Sinkkonen 2008: 121).

Lapsuuden aikainen stressi voi myöhemmällä iällä aiheuttaa monia erilaisia ongelmia. Siitä syystä on tärkeää tunnistaa ne tekijät, jotka aiheuttavat lapselle stressiä. Lisäksi lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja turvallisen kiintymyssuhteen selviytyäkseen stressitilanteista. Omahoitajan tärkein tehtävä päivähoitossa on kannatella vanhemman ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta, ja samalla luoda turvallinen kiintymys myös itseensä, jotta lapsi kokisi olonsa turvallisiksi myös päiväkodissa.

Koska Sinkkonen toteaa esimerkiksi suurten ryhmien ja melun aiheuttavan lapsille stressiä ja Rusanen peräänkuuluttaa turvallisia kiintymyssuhteita myös päiväkodissa, tutkitaan tässä opinnäytetyössä näitä asioita hakemalla vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Missä tilanteissa lapset kokevat stressiä päiväkodissa?
2. Miten lapset kokevat saavansa tukea omahoitajaltaan stressitilanteessa?

5.1 Osallistuva havainnointi

Havainnointi viittaa laajasti tulkittuna kvalitatiivisiin metodeihin ja sitä voi tehdä tutkimuskohteen ”luonnollisessa” ympäristössä. Havainnointia käytetään erityisesti toiminnan ja käyttäytymisen kuvaamiseen. Tutkimusmenetelmänä se on joustava ja soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa on olennaista säilyttää tuntuma tutkimuskohteeseen kokonaisuutena. Osallistuva havainnointi edellyttää jatkuvaa intensiivistä havainnointia, eli kuuntelua, katselua ja keskustelua. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija voi olla ryhmän jäsen, jolloin tutkija esimerkiksi työskentelee samassa ympäristössä pidemmän aikaa. (Törrönen 1999: 221-223.)

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkimuskohteen toimintaan kohteen ehdoilla ennalta sovitun ajan. Havainnointia voidaan kohdistaa rajattuihin kohteisiin, jolloin tutkija osallistuu tutkimuskohteen arkielämään, mutta havainnoi vain tiettyä asiaa. Havainnointi on suunniteltu ennalta valitun näkökulman avulla ja se tapahtuu usein ennalta valitusta teoreettisesta näkökulmasta. Havainnoinnin onnistumisen kannalta on tärkeää, että havainnoija pääsee sisälle tutkittavaan yhteisöön. (Vilka 2006:44-45.) Havainnointi on aina oppimisprosessi tutkijalle. Havainnoinnissa on kysymys vuorovaikutustilanteesta tutkimisesta ja tutkimuskohteen ymmärtämisestä. Ymmärtäminen edellyttää oppimista. (Vilka 2006: 16.)

Havainnointia tehdessäni toimin samalla sekä tutkijana että työntekijänä, koska työskentelin samanaikaisesti lapsiryhmässä, jossa myös havainnoitavat lapset olivat. Työskentely ryhmässä mahdollisti lasten havainnoinnin luonnollisessa tilanteessa, sillä olin valmiiksi jo osa ryhmää.

Lapsiryhmä oli ja on osaksi edelleen hyvin levoton. Mietin mitkä asiat tekevät lapsista ryhmässä levottomia, mikä näkyi parhaiten tekemiseen kiinnittymisen vaikeuksina sekä häiritsevänä käytöksenä. Opinnäytetyön teoriaa muodostaessani törmäsin aiheeseen, joka käsitteli lapsen stressiä ja aloin pohtimaan, ovatko nämä lapset stressistä johtuen levottomia. Tutustuin paremmin lasten stressiä käsittelevään teoriaan, jonka pohjalta tein alustavan rungon havainnoinnille. Rajasin havainnoitavat koskemaan niitä tapahtumia joiden on tutkittu aiheuttavan stressiä sekä niihin käytöksen piirteisiin, jotka aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet ilmentävän lapsen olevan stressitilassa.

Havainnoinnin alustava runko:

HAVAINNOITAVAT TAPAHTUMAT

- ryhmäkoon vaikutus, sosiaaliset suhteet, konfliktit (vrt. Sinkkonen 2008)
- melutason nousun vaikutus lapsen käyttäytymiseen (vrt. Keltinkangas-Järvinen 2012)
- päivän pituus (vrt. Sinkkonen 2008)

HAVAINNOITAVAT ASIAT LAPSEN KÄYTÖKSESSÄ, ilmentävät stressiä

- itku (nyyhkytys, kova itku, mistä johtuu?) (vrt. Sinkkonen 2008)
- levottomuus, hermostuminen (vaeltaminen, vaikeus keskittyä yhteen asiaan kerrallaan) (vrt. Sandberg 2000)
- aggressiivisuus tai muu häiritsevä käyttäytyminen (vrt. Karlsson 2013)
- omaan rauhaan hakeutuminen, sulkeutuminen (hakeutuuko kokonaan pois ryhmätilasta vai vain vähän syrjempää) (vrt. Karlsson 2013)
- hämmentyminen, lamaantuminen (pystyykö noudattamaan ohjeita) (vrt. Sinkkonen 2008)
- turvan hakeminen (aikuisen seuraan hakeutuminen, huomion hakeminen, koskettaminen eri tavoin) (vrt. Rusanen 2011)

Lasten havainnointi tutkimukseen tapahtui luonnollisessa tilanteessa ilman ulkopuolisen tekijän vaikutusta, sillä työskentelen itse lapsiryhmässä jota havainnoin. Lapset tunsivat minut, joten uskon lasten käyttäytyneen luonnollisesti eri tilanteissa päivän aikana. Ulkopuolinen ja tuntematon havainnoija olisi mahdollisesti vaikuttanut lasten käyttäytymiseen. Havainnointiin vaikutti sekä positiivisella että negatiivisella tavalla työskentely samanaikaisesti ryhmässä. Positiivisia asioita oli lasten luonnollinen käyttäytyminen eri tilanteissa. Negatiivisiin puoliin kuului havainnoinnin kirjaamisen vaikeus, sillä aina havainnot ei ehtinyt kirjaamaan juuri siinä hetkessä vaan jouduin kirjaamaan havainnot tilanteen jälkeen. Tämä on voinut vaikuttaa havainnointien täsmällisyyteen ja sitä kautta tuottaa tutkimuksen luotettavuuteen virheitä.

5.2 Teemahaastattelu

Toisena tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelussa on ennakkoon määritellyt aihealueet eli teemat, jotka on johdettu teoriasta. Teemoja muodostettaessa on oleellista muistaa tutkimusongelma johon on hakemassa vastausta, sillä tutkimusongelma sitoo kokonaisuuden yhteen ja oikeuttaa erilaisten kysymysten esittämisen. (Eskola & Vastamäki 2010: 35.) Teemat mahdollistavat tutkijalle riittävän väljyyden, mutta samalla antavat mahdollisuuden rajaamiseen teemojen avulla (Kananen 2008:73-74). Teemahaastattelulle on tyypillistä kysymysten tarkan muodon ja järjestyksen puuttuminen. Haastattelija varmistaa, että ennakoita määritellyt teemat käydään läpi, mutta niiden järjestys saattaa vaihdella haastattelusta toiseen. Teemahaastattelu mahdollistaa sen, että vastaaja saa halutessaan puhua vapaamuotoisesti, jolloin kerätty materiaali edustaa vastaajan puhetta itsestään. (Eskola & Suoranta 2001: 86-87.) Teemahaastattelu on siis keskustelua, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus. Se muistuttaa jokapäiväistä keskustelua, jota tutkija ohjailee avointen kysymysten avulla. (Routio 2007.)

Teemahaastattelun runko muotoutui havaintojen ja teorian perusteella. Teoriasta ilmenee, että suuri ryhmäkoko, melu ja hoitopäivän pituus ovat lasta kuormittavia tekijöitä. Lisäksi erilaiset sosiaaliset suhteet ja konfliktitilanteet stressaavat lasta. Lasten havainnointi opinnäytetyötä varten osoitti lasten stressaavan myös siirtymätilanteissa. Haastattelun avulla halusin selvittää kokevatko lapset saavansa tukea omahoitajiltaan stressaavissa tilanteissa.

Kysymysten järjestys sekä kysymysten asettelu vaihtuivat haastattelusta toiseen sen mukaan mikä oli luontaista haastattelun kulun etenemisen kannalta. Lisäksi lapsen ikä vaikutti kysymysten asetteluun. Alasuutari (2005: 158) toteaa, että lasten vastaamista helpottaa, mikäli asiat liitetään arkeen kuuluviin toimintoihin ja rutiineihin. Kolmivuotiaiden lasten kanssa haastattelu eteni päiväjärjestyksen mukaan. Mitä teet kun tulet päiväkotiin, mitä sitten ja sen jälkeen. Kun lapsi kertoi itse esimerkiksi leikkivänsä seuraavaksi, esitin tarkentavia kysymyksiä kuten mitä leikit ja kenen kanssa. Isompien lasten kanssa haastattelu eteni teemojen mukaan aloittaen omasta mielestäni helpoimmasta teemasta, joka oli ryhmäkoko ja siihen liittyvät aiheet, kuten kaverisuhteet ja leikkiminen. Haastattelun kulusta riippuen seuraavaksi voitiin keskustella metelistä tai riidoista kaverin kanssa, riippuen siitä mikä oli luonnollisin jatkumo haastattelulle.

Haastattelurungon tarkoituksena oli varmistaa itselleni, että kaikki asiat tulevat esille haastattelun aikana. Pidin haastattelun rungon yksinkertaisena pääaiheet listaten. Lapsia haastatellessa tulee ottaa huomioon lapsen kehitys, sekä tiedostaa että lapsi ei välttämättä jaksa olla kiinnostunut kovinkaan pitkään aiheesta, joka saattaa lapsen mielestä tuntua haasteelliselta. Lisäksi tuli huomioida, että lapselle pitää antaa riittävästi aikaa ajatella ja muotoilla

näkemyksiään. Lasten on helpompi käsitellä asioita mitä konkreettisimpia asiat ovat. Aikuinen voi tarkentaa kysymyksiä lapsen vastausten avulla ja huomioida, että lapsi saa välillä poiketa aiheesta. (Turja 2004: 21.)

Teemahaastattelun runko:

RYHMÄKOKO

- kenen kanssa leikit ja mitä leikit yleensä?
- onko helppo löytää leikkikaveri?
- onko helppo löytää leikki mitä leikkiä?
- auttaako aikuinen kaverin ja leikin löytämisessä?

METELI

- onko päiväkodissa liian kova meteli? Jos on, niin mistä sen huomaa?
- miten meteli vaikuttaa sinuun, miltä se tuntuu?
- metelöitkö itse?
- mitä teet kun on liian kova meteli?
- mitä aikuinen tekee kun on liian kova meteli?

SIIRTYMÄTILANTEET

- kuinka paljon tarvitset apua esimerkiksi ulos lähtiessä/sisälle tullessa?
- mikä edellisissä tilanteissa on vaikeaa?
- mitä aikuinen tekee näissä tilanteissa?

HOITOPÄIVÄN PITUUS

- onko päiväkodissa kivaa? Mitä kaikkea teet päivän aikana?
- onko päivä mielestäsi lyhyt vai pitkä?
- mitä teet kun äiti tai isä tulee hakemaan sinua?
- mitä teet kotona? oletko iltaisin kiukkuinen?
- haluatko aamulla lähteä uudelleen päiväkotiin?

RISTIRIITATILANTEET

- mitä teet kun kaverin kanssa tulee riitaa?
- mitä aikuinen tekee silloin?
- mitä teet jos kesken päivän tulee ikävä?
- mitä aikuinen tekee sitten?

Teemahaastattelu on sopiva metodi esimerkiksi silloin, kun haastatteliija ei osaa etukäteen arvata mahdollisia vastuksia tai vastaajien joukossa on lapsia, joiden kirjallinen esityskyky on

heikko. Teemahaastattelu auttaa paitsi vastaamista, se voi myös suuresti edistää vastausten ymmärtämistä, sillä tutkijalla on yllättävän vastauksen kuultuaan mahdollisuus udella tarkennuksia. Teemahaastattelu mahdollistaa myös keskustelun tutkijan ja haastateltavan välillä, joka auttaa esimerkiksi lasta vastauksen tuottamisessa. Lapsi ei välttämättä ole tottunut vastaamaan vastaavanlaisiin kysymyksiin, jolloin lapsi ei kykene vastaamaan heti kysymykseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita ettei lapsella olisi kysymykseen painokasta mielipidettä tai tärkeää sanatonta tietoa. (Routio 2007.)

5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkija joutuu miettimään eettisiä kysymyksiä koko tutkimusprosessin ajan aina aiheen valinnasta lähtien. Laadullisessa tutkimuksessa vastauksia ei voida hävittää diagrammeihin, sillä suorat sitaatit ovat usein tarpeellisia tulkinnan todistusarvon lisäämiseksi. Erityisesti tästä syystä suurin eettinen kysymys liittyy haastateltavien yksityisyyden suojaan, jotta haastateltavat pysyvät tutkimuksessa anonyymeinä. (Kananen 2008: 135-136.) Tästä syystä lapsista ei käytetä oikeita nimiä eikä tarkemmin kerrota päiväkodista tai lapsiryhmästä, missä lapset ovat.

Tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävä ja luotettava sekä sen tulokset uskottavia vain, mikäli tutkimus on tehty hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvät tieteelliset käytännöt edellyttävät, että tutkimuksen kaikissa vaiheissa on noudatettu rehellisyyttä, huolellisuutta että tarkkuutta. Lisäksi tulee huomioida että tutkimuksessa on sovellettu kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmiä. (Hyvä tieteellinen käytäntö.) Tutkijan tulee ottaa asianmukaisella tavalla huomioon muiden tutkijoiden tekemä työ ja viitata heidän julkaisuihinsa asianmukaisilla tavoilla. Tutkijan on pakko tukeutua muiden tutkimuksiin, mutta lainaukset ja lähteet tulee merkitä selkeästi esille. (Hyvä tieteellinen käytäntö, Kananen 2008: 135.) Käytetyt lähteet on merkitty välittömästi selkeästi sekä tekstiin että lähdeluetteloon. Lähteiden valinta on pyritty tekemään harkiten ja niin, että lähteet ovat luotettavia.

Materiaalin käyttö vaatii aina luvan, koska aineistoon liittyy usein luottamuksellista tietoa haastateltavista (Kananen 2008: 135). Tästä syystä lasten vanhemmilta pyydettiin kirjallinen suostumus lapsen haastatteluun ja havainnointiin hoitopäivän aikana. Myös lapsilta itseltään kysyttiin haluavatko he osallistua haastatteluun. Myös aineiston säilyttämiseen tuli kiinnittää huomiota ja materiaalit säilytettiin ulkopuolisten ulottumattomissa. Mikäli havainnointiin ei olisi saatu lupaa kaikkien lasten vanhemmilta, olisi tämä myös huomioitu havainnointia tehdessä.

Lasten tutkimiseen kuuluu omia erityiskysymyksiä, jotka tulee ottaa huomioon tutkimusta tehdessä. Tutkimusta tehdessä tulee ottaa huomioon lasten haavoittuvuus, lasten vähäinen kompetenssi sekä lasten vallan puute. Lasten tutkimuksen erityispiirre on siinä, että se kohdistuu lapseen, joita on suojeltava kaikilta mahdollisilta ajateltavissa olevilta haitoilta. Ylin ohje lapseen suuntautuvissa tutkimuksissa on lasten hyvinvoinnin ja terveen kehityksen ylläpitäminen ja tukeminen. Tutkijan tulee ottaa myös huomioon, että lapsella on oikeus myös kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen ja lapsella on oikeus tulla kuulluksi sekä hänellä on oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti. (Ruoppila 1999: 26-29.) Kerroin lapsille ennen haastattelua, ettei ole olemassa oikeita tai vääriä vastauksia ja myös, että "en tiedä"-vastaukset ovat sallittuja. Tämän tarkoitus oli antaa lapselle lupa olla tietämättä jostakin asiasta, ettei lapselle tulisi tarvetta kertoa jostain, mikä ei ole totta. Lisäksi haastatteluiden aikana halusin luoda lapselle tunteen, että hänellä on oikeus kertoa asioistaan, antamalla lapselle aikaa poiketa myös sivuraiteelle, pitäen kuitenkin itse mielessä mistä olimme sillä hetkellä keskustelleet.

Lapsia tutkittaessa on tärkeää huomioida koko tutkimusprosessin ajan lapsiystävällisyys ja tutkimuksen etiikka. Lapsiystävällisyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä aineistonhankinnan sovittamista lapsen ajattelun kehitysvaiheeseen ja itseilmaisun tyyliin. Lapselle tutkimukseen osallistumisen tulisi aina olla hauskaa ja arkipäiväistä. (Aarnos 2010: 173.) Lapsiystävällisyyden otin huomioon haastatteluita tehdessäni. Valitsin tilan haastatteluille niin, että se olisi entuudestaan lapsille tuttu, jotta ympäristön vaikutus lapsen mielialaan olisi mahdollisimman vähäinen. Koin, että ryhmässä oleva tila on lapsen kannalta suotuisampi kuin poistua kokonaan omasta ryhmätilasta. Lisäksi haastatteluita tehdessäni pystyin ottamaan huomioon kuitenkin lapsen sen hetkisen kehitysvaiheen ja tyylin kertoa asioista, sillä lapset olivat itselleni entuudestaan tuttuja.

Tutkimusta voidaan pitää interventiona tutkimuskohteen jäsenten elämään, myös silloin kun tutkija kuuluu samaan työyhteisöön tutkittavien kanssa. Erityisesti eettisiä kysymyksiä on pohdittava silloin, kun tutkija käyttää osallistuvaa havainnointia tutkimusaineiston keräämiseen ja tiedonhankintakeinot muistuttavat arkielämän vuorovaikutusta. Tutkijan tulee koko ajan tiedostaa oma vaikutuksensa tutkittavan elämään. Hyvän tieteellisen tavan noudattamiseen edellyttääkin, että tutkimusaineistoa ei kerätä ilman havainnoitavan suostumusta. (Vilka 2006: 56-58).

Tutkimuksen kannalta on myös otettava huomioon, että tutkimus kohdistui 3-5-vuotiaisiin lapsiin, jotka ovat hoidossa samassa päiväkotiryhmässä. Tutkimuksen tuloksia ei voida näin ollen yleistää koskemaan kaikkia päiväkoteja tai muita lapsiryhmiä. Tutkimuksen avulla voidaan kuitenkin todeta, että lapset kokevat päiväkotipäivän aikana stressiä niin kuin aiemmissa tut-

kimuksissa on myös havaittu. Jotta tutkimuksen tuloksia voisi yleistää, olisi tutkittava useampaa eri lapsiryhmää useammassa eri päiväkodissa.

6 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin Järvenpäässä Kyrölän alueella sijaitsevassa päiväkodissa. Omahoitajuus ei varsinaisesti kuulu Järvenpään varhaiskasvatussuunnitelmaan, mutta Järvenpään kaupunki kirjaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa onnellisen lapsuuden, missä lapsi on varhaiskasvatuksen keskipiste. Jokaisella lapsella on oikeus tulla nähdyksi ja kuulluksi ainutlaatuisena yksilönä sekä kaikessa toiminnassa otetaan huomioon lapsen fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Järvenpäässä kasvattajat toimivat yhdessä vanhempien kanssa lasten oikeuksien ja onnellisuuden puolesta. (Arjen ylistys -Järvenpään varhaiskasvatussuunnitelma.) Lapsiryhmässä, missä tutkimus toteutettiin, toimii kiinteät pienryhmät, mikä on omahoitajuuden yksi tärkeimpiä työmuotoja. Lisäksi Järvenpäässä lastentarhanopettaja tai hoitaja tekee tutustumiskäynnin lasten kotiin ennen päivähoiton aloittamista, jotta lapsi ja perhe pääsevät tutustumaan hoitajaan ennen päivähoiton aloittamista. Moni omahoitajuuden periaate siis toteutuu kyseisessä päiväkodissa.

Aloitin tutkimuksen toteuttamisen tarvittavien lupien anomisella. Lupa tutkimukseen anottiin kirjallisesti Järvenpään kaupungin varhaiskasvatusjohtaja Reino Taurovaaralta (liite 1). Pyysin kaikilta ryhmään kuuluvien lasten vanhemmilta kirjallisen luvan vanhempainillan yhteydessä (Liite 2). Näin varmistin, että lupalaput voitiin palauttaa välittömästi takaisin ja vanhemmilla oli samalla mahdollisuus kysellä opinnäytetyöstäni, sen toteuttamisesta, sekä heidän lasten osallisuudesta siihen. Kaikki paikalla olleet vanhemmat palauttivat lupalapun allekirjoitettuna vanhempainillan päätyttyä. Vanhempainillasta poissaolleilta vanhemmilta sain kirjallisen luvan seuraavan päivän aikana. Lapsilta kysyin suullisesti ennen haastattelua lupaa haastatella heitä ja kaikki halusivat osallistua mukaan.

Lupien anomisen jälkeen tein alustavan aikataulun havainnoinnille ja haastatteluille. Aikataulun tekemisessä oli otettava huomioon se, että työskentelin samanaikaisesti täyspäiväisesti ryhmässä, joten ajankohdan tulisi olla sellainen, ettei se häiritsisi ryhmän normaalia toimintaa. Tästä syystä haastatteluiden ajankohdaksi valikoitui syysloma, koska lapsia olisi tuolloin paikalla normaalia vähemmän. Havainnoinnin koin pystyväni tekemään vaikka kaikki lapset olisivat paikalla, koska havainnoinnin teon aikana olisin koko ajan paikalla ryhmässä. Näistä syistä myös lapset valikoituivat mukaan tutkimukseen sen perusteella ketkä todennäköisimmin olisivat paikalla syyslomaviikon aikana. Keskusteltuani ryhmässä työskentelevien lastenhoitajien kanssa, jotka tunsivat lapset minua pidemmältä ajalta, päädyimme kahdeksaan lapseen, jotka a) olisivat todennäköisesti paikalla syyslomalla ja b) heidän sanallinen viestintä olisi riittävän selkeää, jotta he voisivat osallistua myös tutkimuksen haastatteluosaan. Valituille lap-

sille tein havainnointiaikataulun, jotta ehtisin tutustua tarkemmin havainnoinnista saatuun aineistoon ennen haastatteluita.

Havainnoinnin aikataulu:

8.-9.9	Ella
10.-11.9	Miikka
15.-16.9	Rasmus
17.-18.9	Ronja
22.-23.9	Sofia
24.-25.9	Olli
29.-30.9	Atte
1.-2.10	Aleksi

Havainnointi aineisto kerättiin havainnoimalla kahdeksaa lasta. Havainnoitavista lapsista viisi oli poikia ja kolme tyttöjä. Havainnoin jokaista lasta yksitellen, sillä halusin mahdollisuuden keskittyä rauhassa kunkin lapsen ominaiseen tapaan toimia, ilmaista stressiä ja tehdä siitä havaintoja. Havainnointi ajaksi valikoitui kaksi päivää sen takia, koska halusin havainnoida kaikki lapsia saman ajan peräkkäisinä päivinä. Näin viikonloppu välissä ei sotkenut havainnointini aikataulua. Lisäksi koin, että havainnoitavia asioita oli yhdelle päivälle liikaa, joten halusin jakaa havainnoinnin kahdelle päivälle lasta kohden. Aikatauluni toteutui havainnoinnin suhteen. Yksikään lapsista ei ollut poissa omana havainnointipäivänään, joten pystyin noudattamaan aikataulua niin kuin olin suunnitellut.

Koska en aikaisemmin ollut tehnyt havainnointia työskennellen samanaikaisesti, meni ensimmäisen lapsen kohdalla ensimmäisen päivän havainnointi niin sanotusti harakoille. Uskoin pystyväni kirjaamaan ympärilläni tapahtuvia asioita välittömästi vihkooni, mutta todellisuudessa aikaa kirjaamiselle ei juuri jäänyt, koska samanaikaisesti minun piti myös tehdä työni. Ensimmäisen päivän jälkeen kehitin itselleni lomakkeen, jonka avulla pystyin tarkemmin keskittämään havaintojani. Halusin pitää lomakkeen yksinkertaisena ja helposti täytettävänä, jolloin kirjaaminen olisi mahdollisimman helppoa ja nopeaa.

Uuden lomakkeen avulla ensimmäisen päivän havainnointi keskittyi selvittämään, kuinka kyseinen lapsi ilmentää stressiä. Lapset ilmentävät stressiä monin tavoin, joten siksi en voinut tehdä yleispätevää kaavaa stressin ilmenemisestä. Kaavakkeeseen kirjattiin havainnoitavan lapsen nimi, tilanne ja tapahtuma, miten lapsi ilmensi stressikäyttäytymistä sekä keitä tilanteessa oli osallisena. Lisäksi kirjasin lomakkeeseen onko lomake kirjattu tapahtuman aikana vai välittömästi tilanteen jälkeen. Stressikäyttäytymisen havainnoinnin tukena käytin alustavaa havainnointirunkoa, joka on esitelty aikaisemmin.

Ensimmäisen päivän havainnointilomake, esimerkki:

LAPSI	TILANNE/TAPAHTUMA	STRESSIN ILME- NEMINEN	MUKANA OLI- JAT	KIRJATTU
Rasmus 4vuotta	Rasmus leikkii toisen ryhmään kuuluvan pojan kanssa autoilla takahuoneessa, jossa metelitaso on huomattava. Leikkikaveri ottaa auton, jolla Rasmus olisi halunnut ajaa. Rasmus yrittää pyytää itse autoa takaisin, mutta tuohduksissa ei saa sanoja sanottua niin että toinen ymmärtäisi mitä Rasmus tarkoittaa "se on, se on.. anna se.." Lopulta Rasmus turhautuu ja lyö leikkiautolla lattiaan.	Hermostuminen: kädet puristuvat nyrkkiin, ilme muuttuu jännittyneeksi, sanojen tuottaminen vaikeata, katse harhailee ympäriinsä apua etsien, hermostunut liikehdintä paikallaan. Väkivaltaisuus, tunteiden purkautuminen: kädet nyrkissä, äänen koventuminen, lattiaan lyöminen	Rasmus ja toinen poika. Ryhmän lastenhoitaja.	Havainnointi kirjattu tilanteen aikana. Toinen hoitaja otti tilanteen haltuun, tilanne salli välittömän kirjaamisen.

Ensimmäisen päivän havainnoista tein päivän päätteeksi yhteenvedon, josta ilmenee kuinka havainnoitu lapsi ilmaisee stressitilaansa. "Rasmus on nelivuotias poika, jolla sosiaaliset tilanteet muiden lasten kanssa ovat vielä haastavia. Tunnekuohut ottavat usein valtaansa, jolloin Rasmuksen on hyvin vaikea saada sanallisesti kerrottua esimerkiksi mikä harmittaa. Tällöin usein kaverit eivät ymmärrä Rasmusta eivätkä näin ollen pysty toimimaan niin kuin Rasmus haluaisi. Näissä tilanteissa Rasmus turhautuu herkästi ja ratkaisee tilanteen käyttäytymällä häiritsevästi. Häiritsevä käyttäytyminen ilmenee Rasmuksen kohdalla turhautumisena, lyömisenä, huutamisena sekä yleisellä raivoamisella. Autoleikissä sanallista viestintää häiritseväksi lisäksi leikkitalan kova meteli. Autoleikki ja siinä syntynyt ristiriitatilanne oli Rasmukselle liian vaikea tilanne hallittavaksi. Ulkoiset paineet vaikuttivat Rasmuksen käyttäytymiseen -Rasmus stressantui -stressi purkaantui häiritsevä käyttäytymisenä."

Toisena havainnointipäivänä keskityin tarkkailemaan sitä, missä tilanteissa kukin lapsi ilmentää stressikäyttäytymistä. Tätä varten laadin uuden havainnointilomakkeen, johon kirjasin lapsen yksilölliset stressin ilmenemisen piirteet sekä tyhjän ruudukon, mihin kirjasin missä tilanteissa lapsi ilmentää näitä käyttäytymismalleja.

LAPSI	ILMAISEE STRESSIÄ	TILANNE
Rasmus	<ul style="list-style-type: none"> - turhautuminen, ei saa sanallisesti viestiä perille - huutaminen, raivoaminen, syntyy usein turhautumisen seurauksena - lyöminen 	<p>Ristiriitatilanteet kaverin kanssa leikkiessä.</p> <ul style="list-style-type: none"> - kaveri ei ymmärrä mitä Rasmus tarkoittaa <p>Uloslähteminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - ohjeiden noudattaminen vaikeaa - hermostuu hoputtamisesta <p>Sisälle tuleminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - itsenäinen riisuminen vaikeaa, hermostuminen

Myös näistä havainnoista kirjasin yhteenvedon päivän päätteeksi. "Rasmusen stressi ilmenee häiritsevänä käytöksenä, joka voi ilmetä turhautumisesta aina väkivaltaiseen käytökseen. Stressiä ilmaisevat käytöksen muutoksen ilmaantuvat tilanteissa, joissa Rasmus ei koe tulevaisuutta ymmärretyksi. Stressiä aiheuttavat myös tilanteet, joissa Rasmus ei pysty vielä toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla. Esimerkiksi ulos lähtiessä Rasmusen on hyvin vaikea noudattaa aikuisen antamia ohjeita vessassa käynnin ja pukeutumisen suhteen. Mitä useammin aikuinen joutuu toistamaan ohjeet ja hoputtamaan sitä enemmän Rasmus hermostuu. Mikäli Rasmusen hermostumista ei huomaa, ja aikuinen jatkaa hoputtamista turhautuminen muuttuu raivoamiseksi. Uloslähtemisen voidaan siis Rasmusen käytöksenperusteella olevan yksi stressaava hetki päiväkotipäivän aikana hänelle."

Kun olin havainnoinut kaikkia lapsia kahden päivän ajan sekä tutustunut havainnointimateriaaliin, haastattelin jokaisen lapsen yksitellen. Havainnoinnin ja teorian perusteella olin löytänyt ne tilanteet, joissa lapsen voitiin havaita kokevan stressiä. Haastatteluiden avulla halusin selvittää miten lapset omasta mielestään kokevat saavansa aikuiselta tukea näissä stressaavis-

sa tilanteissa. Tutkimuksen haastatteluaineisto kerättiin kahden viikon aikana lokakuussa 2014. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen. Haastatteluaineisto litteroitiin Trebuchet MS-fontilla, koko 10, riviväli 1,5. Haastatteluista tuli litteroitua tekstiä keskimäärin kolme sivua per haastattelu, yhteensä 22 sivua.

Haastatteluiden alustava aikataulu:

maanantai 13.10	Rasmus, Miikka ja Sofia
tiistai 14.10	Atte ja Aleksi
keskiviikko 15.10	Ronja ja Ella
perjantai 16.10	Olli

Haastatteluiden aikataulu ei toteutunut sellaisenaan syysloman aikana ennakkoon ilmoittamatta jääneiden poissaolojen vuoksi. Kaksi haastattelua siirrettiin seuraavalle viikolle, koska kyseiset lapset eivät olleet haastattelupäivänään päiväkodissa. Seuraavalle viikolle siirtyneet haastattelut tein omalla ajallani töistä päästyäni.

Syyslomalla toteutuneet haastattelut tehtiin oman ryhmän tilassa, "kotileikkihuoneessa". Tila saatiin rauhalliseksi sulkemalla ovi, jolloin muut lapset eivät päässeet häiritsemään kesken haastattelua. Haastattelut pidettiin aamupäivän aikana, aamupalan ja uloslähtemisen välissä. Lasta ei haettu haastatteluun kesken leikin, vaan sillä hetkellä kun lapsella ei ollut mitään tekemistä kesken ja ennen kuin lapsi ehti aloittamaan uutta leikkiä. Syysloman ansiosta pysyin irrottautumaan itse ryhmän toiminnasta haastattelun ajaksi, koska lapsia oli paikalla vain vähän. Olimme sopineet ryhmässä työskentelevän lastenhoitajan kanssa, että hän huolehtii muista lapsista haastattelun ajan. Ilman syyslomaa tämä ei olisi ollut mahdollista.

Syysloman jälkeisellä viikolla pidetyt haastattelut toteutettiin samassa tilassa kuin muut haastattelut. Haastattelun ajankohta muuttui aikataulullisista syistä, ja nämä kaksi haastattelua pidettiin niin sanotulla "hiljaisella hetkellä". Hiljainen hetki tarkoittaa tässä yhteydessä kello 13-14 välistä aikaa, jolloin ne lapset jotka eivät nuku päiväunia voivat leikkiä rauhallisia leikkejä, jotta toisilla lapsilla on mahdollisuus nukkua.

Haastattelu aloitettiin valokuvien avulla, joista lapsi pääsi kertomaan ryhmässä työskentelevät aikuiset, sekä kertomaan mielipiteensä heistä. Kaikki lapset halusivat kertoa kuvassa olevien lasten nimet, sekä ketkä ovat hänen kavereitaan. Oman jännityksensä haastatteluun toi nauhoitus, sillä lapsista oli kovin jännittävää saada kuulla oma äänensä nauhalta. Haastattelun alussa käytin muutaman minuutin aikaa nauhurin tutkimiseen ja siihen, että lapsi sai rauhassa kuunnella omaa ääntään nauhalta. Nauhurin tuomasta jännityksestä huolimatta koin, että haastattelutilanne oli lapsille turvallinen, koska lapset tunsivat minut ja olivat tottuneet

keskustelemaan kanssani. Haastattelun aikana lapset halusivat kertoa minulle myös esimerkiksi kotiin liittyviä asioita, mitä he tekevät äidin ja isän kanssa. Haastatteluiden kesto vaihteli lapsesta riippuen. Lyhyin haastattelu kesti 10 minuuttia 21 sekuntia ja pisin haastattelu 16 minuuttia 49 sekuntia.

6.1 Aineiston analyysi

Laadullinen tutkimus on joustava aineiston analyysin suhteen. Analyysillä tarkoitetaan aineiston koodausta, indeksointia, lajittelua tai muun tiedon muokkaamista. Analyysin tarkoituksena on järjestää tieto uudelleen niin, että voidaan nähdä sen takana oleva arvoitus tai ilmiö. Laadullisen tutkimuksen tekijä joutuu tekemään monia eri valintoja ja yksi valinta koskee sitä, mitä aineistosta hyödynnetään tutkimuksessa. Valintoja tehdessä tulee ottaa huomioon, että valinnat ovat oikeita työn luotettavuuden kannalta. (Kananen 2008: 58, 88.)

Ensimmäinen vaihe havaintojen analyysissä on pelkistäminen eli havaintojen yhdistäminen ja toinen on arvoituksen ratkaiseminen eli tulosten tulkinta. Havainnoimalla kerätty aineisto ei ole vastaus tutkimuskysymyksiin, vaan se on materiaalia josta tutkimus tehdään. Tutkimusmateriaali tulee tiivistää helpommin käsiteltävään muotoon, koska muuten sitä ei pysty käsittelemään. Ensin tutkimusaineisto ryhmitellään, jonka jälkeen havaintoja vielä karsitaan yhdistämällä havaintoja erilaisiksi havaintojen joukoksi. Havaintojen pelkistäminen on sisällönanalyysia. Laadullisessa tutkimuksessa havaintojen yhdistäminen ei tarkoita, että tavoitteena olisi määritellä tyypillinen tapaus tai etsiä keskivertotoimintaa, vaan tavoitteena on muotoilla sääntö, joka pätee koko tutkimusaineistossa. (Vilkkä 2006: 81-83.)

Havainnointi aineisto jaettiin ensin ryhmiin. Havainnoista poimittiin ensin tilanteet, joissa lapsen havaittiin kokevan stressiä. Seuraavaksi ryhmiteltiin kuinka eri tavoin lapset ilmaiset stressiä kussakin tilanteessa. Lisäksi aineistosta poimittiin henkilöt, jotka olivat osallisena tilanteissa.

TILANNE	STRESSIN ILMENEMINEN	OSALLISET
Ristiriita kaverin kanssa	Hermostuminen, aikuisen avun hakeminen Hermostuminen, kaverin lyöminen, suuttuminen	Olli, kaveri ja minä itse Rasmus, kaveri, hoitaja samassa tilassa (ei läsnä tilanteessa)
Uloslähteminen	Hämmentyminen, ohjeiden	

	puutteellinen noudattaminen, tekemisen lopettaminen	Sofia ja hoitaja
--	--	------------------

Havaintojen yhdistämisen jälkeen ratkaistaan arvoitus eli siirrytään tulosten tulkintaan. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta havaintojen merkityksestä osoitetaan mahdolliseksi esimerkiksi teorian ja tutkimusaineiston avulla. Havaintojen yhdistäminen tuotti raakahavaintoja, jotka ovat hyödyllisiä tulkinnan tuottamisessa. Ne kertovat esimerkiksi millä tavoin ihmiset toimivat. Tuotettuja havaintoja käytetään johtolankoina muodostaessa merkitys tulkintaa, ja niitä tarkastellaan suhteessa raakahavaintoihin ja teoriaan. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tulkintaan liittyy myös ymmärtäminen, joka edellyttää että tutkija kykenee perustelemaan johtajatuksen aineistonsa avulla. (Vilkka 2006: 86-87.) Tuotettuja havaintoja peilattiin pääasiassa teoriaan. Havainnointi aineistosta pyrittiin löytämään yhteiset tilanteet, jotka aiheuttavat lapsille stressiä. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, onko aikuinen ollut läsnä näissä tilanteissa ja onko se vaikuttanut lapsen käyttäytymiseen. Toisin sanoen onko lapsi saanut tukea hoitajilta stressitilanteissa.

Teemahaastattelut analysoidaan usein teemoittain, joka tarkoittaa aineiston jäsentämistä teemojen mukaan. Teemojen alle kootaan haastatteluissa teemaan liittyvät kohdat tai niiden tiivistelmät. Tämä helpottaa aineiston analyysia, jolloin kukin teema voidaan analysoida yksittäin. Tutkimusraportissa voidaan käyttää teemojen yhteydessä vastaajien sitaatteja. (Kananen 2008: 91, Eskola & Vastamäki 2010: 43.) Haastatteluaineistoa jäseneltäessä teemojen mukaan, pidin silmäni avoinna aineistolle, jotta huomaisin nouseeko aineistosta jotain, joka ei ole osa alkuperäisiä teemoja.

Aineiston analyysin aloitin kirjoittamalla haastattelut puhtaaksi eli litteroimalla haastattelut. Litteroinnin voi tehdä monella tapaa ja useinkaan aivan tarkka litterointi, jossa on otettu huomioon painotukset ja tauot, ei ole tarpeen. Usein riittää, että haastattelut purkaa sellaisenaan tiedostoon. (Eskola & Vastamäki 2010: 42-43.) Litterointivaiheessa kirjasin haastattelut sanatarkasti, mutta kirjasin mukaan vain äännähdykset, jotka olivat mielestäni oleellisia haastattelun kannalta.

Esimerkki litteroinnista:

Haastattelija:	Onko täällä huoneessa yleensä kova meteli?
Aleksi 3v.:	On, mä kiusaan mun autoo romurallii.
Haastattelija:	Miltä se melu tuntuu?
Aleksi:	sattuu mun korvaan ja sitten ne lukkoon. Sitten mä en voi puhua.
Haastattelija:	Mitäs sä sitten teet kun täällä on liian kova meteli?

Aleksi: sitten mä meen kotiin jos täällä on kauhean kova meteli ni mä meen kotiin kuuntelee radioo..

Litteroinnin jälkeen poimin haastatteluista eri teemoja tutkimuskysymysten avulla. Tutkimuskysymykset liittyivät karkeasti jaotellen lapsen stressikokemuksiin ja omahoitajilta saatuun tukeen stressitilanteissa.

Omahoitajaan, omahoitajuuteen liittyvät asiat	<p>"No sit mä meen ton luo (näyttää kuvasta omahoitajaansa), sit se auttaa ja mulle tulee hyvä mieli."</p> <p>"niin oman aikuisen luo"</p>
Stressiin liittyvät asiat	<p>"ni sit se tuntuu pahalta"</p> <p>"no mä rupeen pelleilemään ku äiti tulee"</p> <p>"ja sit mä en tiiä mitä mun pitää tehdä"</p>

Omahoitajaan ja siihen liittyvät asiat merkittiin punaisella ja stressiin liittyvät asiat sinisellä. Tämän jaottelun jälkeen stressiin liittyvät asiat poimittiin vielä erillisiksi alateemoiksi, jotta aineistosta pystyi selkeästi havaitsemaan erilliset stressitilanteet ja kuinka lapsi kokee ne. Kullakin teemalla oli oma värinsä, joka auttoi teemojen poimimista aineistosta analyysin aikana.

7 Tulokset

Tulokset on käsitelty teemoittain, jotka ovat nousseet teorian sekä havainnoinnin pohjalta merkittävimmiksi stressitilanteiksi päiväkotipäivän aikana. Näitä stressin aiheuttajia ovat suuri ryhmäkoko, melu, siirtymätilanteet, hoitopäivän pituus sekä ristiriitatilanteet. Haastatteluiden avulla saatiin selville kuinka lapset kokevat saavana hoitajilta tukea näissä tilanteissa. Tuloksissa havainnoinnit ja haastattelut on koottu yhteen aina teeman mukaan.

Jokainen havainnoitu lapsi jäi reippaasti päiväkotiin. Toiset vilkuttivat ikkunasta vanhemmalle ja siirtyivät leikkimään, toiset antoivat halauksen ja siirtyivät leikkimään. Takertumista vanhempiin ei havainnoitu. Lasten käyttäytymisestä voidaan päätellä, että he ovat turvallisesti kiintyneitä ensisijaiseen hoitajaansa eli äitiin tai isään, sillä ero vanhemmasta ei tuottanut lapselle hätää. Lapsi luottaa vanhempiinsa niin, että uskaltaa olla myös erossa heistä. Lisäksi voidaan päätellä, että lapset kokevat olonsa turvalliseksi päiväkodissa, koska päiväkotiin jääminen oli lapselle mieluisin asia. Päiväkoti ei ole paikkana pelottava, vaan turvallinen paikka, minne lapsi jää mielellään. Sama ilmiö esiintyi myös haastatteluissa, sillä kuusi haastateltavista lapsista koki päiväkodin kivaksi paikaksi ja kertoivat tulevansa mielellään päiväkotiin.

"mä tykkään olla täällä teillä päiväkodissa." (poika 3v.)

"no on joo kiva tulla, ku sit mä meen leikkimään" (poika 4v.)

"Atte tulee äitinsä kanssa päiväkotiin aamulla klo.7.30. Ottavat yhdessä ulkovaatteet pois ja menevät käsipesulle. Käsipesun jälkeen Atte tulee puolijuoksu ryhmätilaan, äiti perässä. Atte juoksee suoraan leikkitalulle valitsemaan leikkiä, äidin jäädessä vaihtamaan muutaman sanan hoitajan kanssa. Atte löytää itselleen leikin, laittaa nimensä taululle ja on jo lähdössä takahuoneeseen, kun äiti pyytää Attea tulemaan vielä sanomaan heipat. Atte juoksee halamaan äitiään ja antaa pusun poskelle. Yhtä kiireesti Atte lähtee äidin luota leikkimään, huikaten samalla mennessään vielä äidilleen heipat. Atte menee suorinta tietä pikkuautojen luokse ja aloittaa autoleikin toisen pojan kanssa." (30.9.2014, päiväkirjamerkintä.)

Kaksi haastateltavista kertoi haastattelussa että päiväkotia on tyhmä paikka ja olisi mieluummin jäänyt isän tai äidin kanssa kotiin. Lasten käytöksessä tämä ei kuitenkaan näkynyt ärtyisyytenä tai itkuisuutena, vaan myös nämä kaksi lasta olivat heti touhussa mukana.

7.1 Paljon kavereita, paljon tekemistä - valinnan vaikeus

Jokainen haastateltu lapsi kertoi omaavansa paljon kavereita ryhmässä. Jokainen mainitsi vaihtelevasti yhdestä kolmeen tärkeintä kaveria, joiden kanssa leikkii mieluiten päiväkotipäivän aikana. Leikki nousi myös lasten puheissa selkeästi esille mieluisana tekemisenä päiväkodissa. Haasteita lapsille tuotti nimetä kaikki ryhmän lapset, sillä lapsiryhmä oli muotoutunut vasta elokuun aikana. Lisäksi nimeämiseen tuntui vaikuttavan lapsen oma ikä sekä nimettävän ikä. Isommat lapset eivät muistaneet pienempien lapsien nimiä. Pienemmillä lapsilla sen sijaan oli vaikeuksia nimetä lapsia, joiden kanssa he eivät päivittäin leiki.

"nii ja sit me leikitään leegoilla yhdessä ööö ton kaa." (poika 5v.)

"emmä muista kuka toi on" (poika 3v.)

Suuri ryhmä vaikeutti myös mieluisan leikkikaverin ja leikin löytämistä varsinkin isompien lasten kohdalla. Koska kaikki lapset eivät voi leikkiä keskenään eivätkä kaikki mahdu samaan leikkiin, valinnan mahdollisuus saivat lapset hetkittäin hämmentyneeksi

”sit mä leikin niitten ja mut joskus ne ei ota mua mukaan leikkiin ja sit itku tulee ja sit mä tuun aikuisen luokse” (tyttö 4v.)

”täällä ei oo mitään kivaa leikkiä, emmä tiä mitä mä haluaisin leikkiä” (tyttö 5v.)

Havaintojen perusteella kolmevuotiaat löysivät itselleen helpoiten leikin, mutta viisivuotiaille mieluisan leikin löytäminen oli vaikeata. Leikin löytämisen vaikeus näyttäytyi valittamisena tekemisen puutteesta ja tylsyydestä. Usein myöskään aikuisen ehdottama leikki ei kelvannut.

”Sofia on juuri syönyt aamupalan ja on aika lähteä leikkimään. Ryhmässä on käytössä leikkitaulu, jonka avulla lapset valitsevat mitä ja kenen kanssa leikkivät. Sofia ottaa oman nimilappunsa käteen, mutta ei laita sitä taululle. Sofia miettii ja liikkuu levottomasti leikkitaulun edessä, käy välillä toisessa huoneessa ja palaa takaisin taululle. Mötkyää välillä lattialla. ”Emmä tiä mitä mä leikin” ”täällä ei oo mitään leikkiä” mä en tiedä mitä mä haluan tehdä”, Sofia valittaa. Ryhmän hoitaja ehdottaa kotileikkiä toisen tytön seurassa, mutta ”emmä haluu”. Sofia jää nojaamaan istualteen seinään, jossa leikkitaulu on. Jonkin ajan kuluttua Sofia siirtyy leikkitaulun luota takahuoneeseen ilman että on vielä löytänyt mielestään tekemistä. Sofia menee istumaan aikuisen viereen, joka istuu sängyn päällä katsellen muiden lasten leikkimistä. Sofia jää hoitajan luokse istumaan. Hoitaja ottaa Sofian kainaloonsa ja he alkavat yhdessä katselemaan muiden lasten touhuja. Hetken aikaa istuttuaan hoitajan kainalossa, Sofia liittyy mukaan toisten lasten leikkiin.” (22.9.2014, päiväkirjamerkintä.)

Vaihtoehtojen monipuolisuus hämmensi Sofiana liikaa, sillä mieleisen leikin löytäminen oli vaikeaa. Valinnan tekeminen kaikkien saatavilla olevien leikkien välillä oli vaikeaa, sillä mikään leikki ei enää tuntunut mieluisalta. Myöskään aikuisen ehdottomat leikit eivät kelvanneet, sillä hämmennys oli jo vallannut Sofian mielen. Hämmennys näkyi Sofiassa levottomuutena, sillä hän vaelsi tilanteessa kahden huoneen välillä osaamatta itsenäisesti tehdä päätöstä missä haluaisi olla ja mitä tehdä. Sofia oli tilanteessa epä tietoinen haluamisestaan, mikä aiheutti myös turvattomuuden tunnetta. Paikatakseen turvattomuuden tunnettaan Sofia hakeutui itsenäisesti hoitajan luokse saadakseen huomiota ja läheisyyttä. Hoitaja otti hänet kainaloon, antoi rauhassa aikaa, eikä lähtenyt pakottamaan häntä mukaan leikkiin. Kun Sofia sai turvattomuuden tunteen paikattua, oli hän valmis siirtymään itsenäisesti mukaan muiden leikkeihin. Tässä tapauksessa voidaan päätellä, että hoitaja toimi Sofialle turvana, sillä syli ja ajan antaminen mahdollisti lapselle turvallisen tunteen, joka auttoi häntä siirtymään leikkeihin mukaan.

7.2 Aivan liian kova meteli

Lapsiryhmän melutasoa mittaa konkreettisesti seinällä oleva "korva". Taulu, joka muuttuu vihreästä keltaisen kautta punaiseksi, mikäli melutaso lapsiryhmässä nousee liian kovaksi. "Korvan" punaiseksi desibelirajaksi on määritelty 75-77 desibeliä. Melun kipuraja on 120dB (Kuuloliitto ry). Jokainen haastatteluun osallistunut lapsi kertoi kysyttäessä havainneensa korkean melutason päivän aikana. Yksi lapsista osasi kertoa melutason olevan korkealla koko päivän ajan. Havainnoinnin avulla selvisi, että melutaso selkeästi haittasi osan lapsista leikkiä, sillä he joutuivat kesken leikin peittämään korvansa, koska melu oli korvia särkevää.

"toi korva on punanen ja nyt vihree, kato ku mä huudan ni se muuttuu." (poika 4v.)

"se tuntuu ihan tyhmältä, se sattuu mun korviin ja sit ne menee lukkoon ja sit mä en voi puhua" (poika 3v.)

"sit ku täällä on kauheen kova meteli ni sit mä meen kotiin kuuntelemaan radiota" (poika 3v.)

"meteli tuntuu ihan liian kovalta ääneltä" (poika 4v.)

Melutason noustessa lapset kävivät selvästi levottomiksi leikkiessä. Leikin luonne muuttui rajummaksi, esimerkiksi autoleikissä autot eivät ajaneet enää teitä pitkin vaan autoleikki muuttui romuralliksi. Romurallin leikkiminen puolestaan nosti melutasoa entisestään, sillä autojen törmäämistä piti esittää kovalla äänellä. Lisäksi levottomuus ilmeni keskittymisen vaikeuksina. Lasten oli vaikea pysyä omassa leikissään ja leikkipaikassaan. Levottomina lapset kävivät häiritsemässä toisten lasten leikkejä, koska oman leikkipaikan rajat laajenivat koko huoneeseen.

"Aleksi leikkii autoleikkiä takahuoneessa kolmen muun pikkupojan kanssa. Meteli takahuoneessa on aikuisen korvin kuultuna korvia särkevä, ja huoneen seinällä oleva korva on punaisena lähes tauotta. Pojat ovat täysin oman leikin touhussa ja huomaamattaan huutavat jopa vieressä istuvalle kaverille. Leikki ei varsinaisesti ole vuorovaikutuksessa toisiin eikä sillä tunnu olevan päämäärää. Se on enemmänkin päämäärätöntä autolla ajelua kovaa ääntä pitäen, jossa toisen auton kulku ei vaikuta oman auton kulkemiseen. Hyvin nopeasti leikkialue laajenee pois "omalta leikkialueelta" ja poikien leikki alkaa häiritä vieressä leikkiviä tyttöjä. Tytöt joutuvat keskeyttämään oman leikkinsä, koska pojat tulevat häiritsemään heitä. Tytöt alkavat huutaa pojille, koska pojat kiusaavat heitä. Tyttöjen on vaikea palata leikkiinsä keskeyttämisen jälkeen. Hoitaja tulee paikalle, ohjaa pojat takaisin omiin leikkeihinsä ja istahtaa alas auttamaan tyttöjä jatkamaan omaa leikkiänsä." (2.10.2014, päiväkirjamerkin-tä.)

Poikien levottomuus tarttuu herkästi tyttöihin, kun pojat menevät keskeyttämään tyttöjen leikin. Tyttöjen tarkkavaisuus ja keskittyminen leikkiin hajoaa ja he joutuvat itse kommentamaan poikia lopettamaan kiusaamisen. Havainnoinnin perusteella voidaan sanoa levottomuu-

den olevan ilmiö, joka tarttuu hyvin herkästi henkilöstä toiseen. Kun poikaporukka muuttuu metelistä levottomaksi, koska eivät kuule toisiaan kunnolla ja heidän keskittymisensä leikkiin herpaantuu metelissä. Levottomina he laajentavat leikkitilaansa ja samalla häiritsevät tyttöjen leikkiä. Tyttöjen leikki keskeytyy ja he suuttuvat siitä. Keskeytyksen jälkeen heidän on vaikea taas jatkaa leikkiään ja he tarvitsevat siihen aikuisen apua. Samoin pojat tarvitsevat aikuisen määrätietoista ohjausta takaisin oman leikkinsä pariin. Aikuisen merkitys levottomuuden katkaisemisessa on merkittävä. Lapsi ei itse tiedosta eikä pysty tunnistamaan vielä omaa käytöstään ja sen vaikutusta toisiin lapsiin. Ilman aikuisen määrätietoisuutta esimerkiksi tytöt eivät todennäköisesti olisi pystyneet jatkamaan leikkiään, mutta aikuisen avulla he pysyivät taas jatkamaan omaa toimintaansa.

Melutason nousun vaikutus näkyi havainnoinnin perusteella lasten kuormittumisena, joka ilmeni parhaiten levottomuutena sekä keskittyminen vaikeutena. Lapset eivät kuitenkaan ha- keutuneet pois meluisasta tilasta, vaan korottivat omaa ääntään, jotta saisivat myös oman äänensä kuuluviin. Melutason vaikutus näkyi vielä hiljaisempaan tilaan siirryttäessä, sillä lapset ensi alkuun kävivät keskustelua hiljaisemmassa tilassa huutamalla. Vasta aikuisen keho- tuksesta siirtyivät keskustelemaan normaalilla puheäänellä.

Melutason pysyessä alhaalla sekä suositusten rajoissa, olivat lapsetkin rauhallisempia. Tämä näkyi hyvin leikeissä, sillä alhaisessa melutasossa lapset jaksoivat keskittyä omaan leikkiinsä ja leikki eteni juonellisesti eteenpäin. Esimerkkinä edelleen käytän autoleikkiä. Alhaisessa melutasossa autoleikissä pojat keskittyivät leikkiinsä. Aikaisemmin mainitun romurallin sijas- ta, autot olivat matkalla kauas reissuun. Matkan aluksi autot piti tankata ja sen jälkeen vielä käydä kaupassa. Leikissä oli siis juoni ja tarkoitus mukana päämäärättömän törmäilyn sijaan.

7.3 Siirtymätilanteet

Lapsi joutuu kohtaamaan päivän aikana hyvin monta siirtymätilannetta. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi ruokailusta leikkiin siirtyminen, leikistä siirtyminen pukeutumaan ja ulos lähteminen, sisälle tulo sekä päiväunille siirtyminen. Havainnoinnin perusteella erityisesti uloslähte- minen ja siihen valmistautuminen stressasi lapsia. Ulos lähtiessä kiire ja aikuisen hoputtami- nen saivat lapsen hermostumaan ja siitä syystä hämilleen. Lapsia havainnoidessani huomasin myös kuinka hoitajat pyysivät lapsia tekemään asioita itse, asioita jotka olivat lapselle hanka- lia. Tämä aiheutti lapsissa turhautumista, koska he eivät osanneet esimerkiksi laittaa lahkeita kengän varren päälle.

”Ella on lähdessä ulos, hoitaja on jo ottanut tarvittavat ulkovaatteet esille lattialle. Hoitaja kehottaa Ellaa pukeutumaan. Ella alkaa pukeutumaan, ensin hattu ja sitten fleecetakki. Hoitaja huomauttaa Ellalle, että pukeutuminen kannattaa aloittaa housuista ja sukista. Ella pysähtyy. Jatkaa kuitenkin puke- mista kohta uudelleen. Ella ei ole vielä laittanut välihoujuja jalkaan, kun

aloittaa jo ulkopuvun pukemista. Hoitaja keskeyttää taas ja komentaa laittamaan välihousut. Ella lopettaa taas pukeutumisen ja alkaa tutkia omaa reppuaan. Hoitaja komentaa pukeutumaan. Ella jatkaa repun tutkimista. Hoitaja komentaa jälleen kerran, Ella ei kuitenkaan ala pukeutumaan itsenäisestä vaan hoitaja joutuu auttamaan.” (8.9.2014, päiväkirjamerkintä.)

Pukeutumistilanne on Ellalle vielä hankala, vaatteet eivät mene vielä oikeassa järjestyksessä päälle ja jokin vaate saattaa mennä väärin päin. Ella on kuitenkin sinnikäs ja haluaa yrittää itse pukeutua. Ella kaipaa kuitenkin vielä pukeutumiseen apua, mutta ei osaa sitä pyytää. Hoitajan huomauttaminen pukeutumisesta saa Ellan ymmälleen. Ella yrittää uudelleen, mutta edelleen hoitajan mielestä vaatteet menevät väärässä järjestyksessä väärin päälle. Hoitaja komentaa useampaan otteeseen Ellaa, jonka johdosta Ella hämmentyy ja lopulta lopettaa pukeutumisen kokonaan. Tilanne on Ellalle stressaava, koska Ella ei tiedä mitä hänen tulisi seuraavaksi tehdä.

Pukeutumistilanteessa kaksi lapsista ei kokenut saavansa aikuiselta tarpeeksi apua. Havainnoinnin perusteella lapset eivät myöskään osanneet pyytää aikuiselta apua, vaan jäivät joko yrittämään itse tai pysäyttivät toimintansa kokonaan ja odottivat että aikuinen olisi itse huomannut heidän avun tarpeena. Kuusi lasta kertoi saavansa apua aikuiselta ja kertoivat myös pyytävänsä apua tarvittaessa.

”ei auta, en tarvii apua..” (poika 3v.)

”ni sit pitää auttaa jos lapsi on iso niin se vaan saa ulkovaatteet päälle” (poika 5v.)

”no sit mä pyydän apua ja aikuinen auttaa.” (poika 5v.)

”Aleksi on pukemassa vaatteita päälleen, jotta voisi kohta lähteä ulos. Aleksin paidassa on vetoketju, jota hän ei osaa vielä itse laittaa kiinni. Aleksi yrittää ja yrittää laittaa vetoketjua kiinni, siinä kuitenkaan onnistumatta. Hän katsoo hoitajaan, joka ei kuitenkaan tunnu huomaavan häntä. Aleksi ei sano sanaakaan, vaan katsoo ympärilleen apua pyytäen. Kukaan ei huomaa häntä. Aleksi yrittää vielä kerran laittaa vetoketjun itse kiinni. Ei onnistu. Aleksi pysähtyy, lopettaa yrittämisen ja purskahtaa itkuun. Vasta tässä vaiheessa hoitaja havahtuu ja kysyy Aleksilta mikä hätänä, tarvitsetko apua?” (päiväkirjamerkintä, 2.10.)

Kahdeksasta havainnoitavasta lapsesta yksisään ei päässyt ulos ilman, että aikuinen olisi jossain vaiheessa pukeutumista hoputtanut tai komentanut lasta. Lasten mielestä aikuisen määrääminen tuntui tyhmältä.

” ja sit aikuiset määrää ja komentaa” (poika 5v.)

Havainnoinnin perusteella voidaan aikuisten käytöksen vaikuttavan lapsen käytökseen suorassa suhteessa. Mikäli aikuinen oli pukeutumistilanteessa kiireinen ja joutui useasti komenta-

maan lapsia, sitä enemmän lapset menivät hämilleen. Kun lapset saivat pukeutua rauhassa ilman hoputtamista, pukeutuminen sujui nopeammin. Aikuisen kiire ja komentaminen sai lapset stressaamaan. Stressi ilmeni sijaikäyttäytymisenä, eli lapsi ei kyennyt enää itsenäisesti pukeutumaan vaan alkoi toteuttaa muuta toimintaa, joka ei liittynyt millään tavoin pukeutumiseen.

"Hoitaja on jo useasti joutunut komentamaan Miikkaa pukeutumaan. Toistuvat komennot ja käskyt näyttävät kaikuvaan kuuroille korville, sillä Miikka ei ala pukeutumaan. Sen sijaan Miikka alkaa leikkiä hernepusseilla, jotka roikkuvat eteisen naulakossa." (päiväkirjamerkintä, 10.9.2014.)

Lapset hakivat tai odottivat hoitajalta apua siirtyessä sisältä ulos. Toiset lapset hakivat hoitajalta apua suoraan pyytäen, toiset hakivat huomiota hoitajalta esimerkiksi tökkimällä sormella hoitajaa tai vetämällä kädestä luokseen. Toiset odottivat, että hoitajat huomaisi heidät itse, eivätkö he hakeneet itsenäisesti hoitajalta apua. Kysyttäessä tarvitsevatko he apua, he kuitenkin myönsivät tarvitsevänsä apua. Ulos lähtiessä lapset kaipasivat hoitajalta eniten konkreettista apua kuten apua paidan päälle laittamisessa sekä lahkeiden laittamista kenkien päälle. Havainnoinnin avulla selvisi, että lapset pyytävän ensisijaisesti apua omahoitajaltaan ja vasta sitten muilta hoitajilta.

"vaikeeta, mä en tiää kummin päin ne menee ne ulkkarit." (tyttö 4v.)

"aikuisen pitäisi pukee päälle, pitää auttaa" (poika 5v.)

Uloslähteminen oli lapsille stressaava tilanne, sillä siihen liittyi paljon asioita, jotka saivat lapset stressaantumaan. Aikuisen jatkuva hoputtaminen aiheutti lapsille stressiä, joka ilmeni lasten hermostumisena tai sijaistoimintana. Lisäksi odottaminen turhautti lasta entisestään, joka saattoi purkautua esimerkiksi kaverin kiusaamisena.

7.4 Levottomat iltapäivät ja ikävän tunteet

Mikäli lapsen hoitopäivä alkoi kovin aikaisin aamulla tai kesti myöhään iltapäivään, vaikutti se lapsen käytökseen levottomuuden lisääntymisenä. Lapsen päivä saattoi alkaa jo klo.6.15 aamulla kestäen aina myöhäiseen iltapäivään klo.16.45, jolloin hoitopäivästä tuli lapselle yli kymmenen tunnin mittainen. Näin pitkät päivät ovat lasten onneksi harvinaisia, toisille näin pitkiä päiviä ei tule koskaan. Kuitenkin jo kahdeksan tunnin päivä on lapselle pitkä päivä. Pitkän päivän hoidossa ollut lapsi oli iltapäivästä jo hyvin levoton sekä altis erilaisille häiriötekeille.

"Kello on vartin yli kolme iltapäivällä. Atte istuu pöydän ääressä piirtämässä, tai ainakin yrittää piirtää. Aten keskittyminen tekemiseen katkeaa vähän väli', milloin muiden leikkien äänet kiinnittävät Aten huomion muualle, milloin Atte itse on lähdössä tekemään jotain muuta. Piirtäessäänkin Atte on hyvin levoton,

pyörii tuolillaan ja vaihtaa useasti asentoaan.” (päiväkirjamerkintä, 30.9.2014.)

Aamupäivisin Atte piirtää usein mielellään ja jaksakin keskittyä pitkään piirtämiseen. Iltapäivällä asia on jo toisin. Atte on aloittanut päivänsä jo klo. 7, joten hänellä on iltapäivään mennessä jo pitkä päivä takana, yli kahdeksan tunnin mittainen. Havainnoinnin avulla on huomattu, että jatkuva yhdessäolo toisten lasten kanssa, meteli ja pitkä päivä aiheuttavat Atelle levottomuutta iltapäivisin. Kaikissa lapsissa pitkä päivä ei näkynyt käytöksen muuttumisena. Käytös muuttui vasta kun vanhempi tuli hakemaan lasta päiväkodista. Havainnoinnit osoittivat, että kolme lasta kahdeksasta joko riehaantui ja alkoi kiukuttelemaan vanhemman tullessa hakemaan lasta päiväkodista. Viiden lapsen käytöksessä ei ollut havaittavissa merkittävää muutosta päivän muihin toimintoihin verrattuna.

”Ellan äiti tulee hakemaan Ellaa hoidosta. Ella on ollut päiväkodissa tänään kahdeksan ja puoli tuntia. Aikaisemmin päivällä Ellalla on ollut kova ikävä äitiä ja iltapäivällä useaan otteeseen kysynyt milloin äiti tulee hakemaan. Ella juoksee äitiä karkuun, ei kuuntele äidin käskyjä tulla pukemaan, vaan juoksee pitkin käytäviä. Äiti joutuu komentamaan tiukempaan, mutta ei tottele. Äiti pysäyttää ohi juoksevan Ellan kädestä ja itku alkaa. Ella itkee, potkiutuu ja heittäytyy lattialle. Ei tee yhteistyötä äidin kanssa, vaan äiti joutuu pukemaan vastahakoisen Ellan.” (9.9.2014, päiväkirjamerkintä.)

Myös lapsen hakijalla oli vaikutusta lapsen käyttäytymiseen. Lapsi kiukutteli todennäköisemmin silloin kun hakija oli oma äiti tai isä. Päivän stressaavuus purkaantui tutun ja turvallisen henkilön syliin. Tästä voidaan päätellä lapsen olevan turvallisesti kiintynyt, koska vaikka lapsi oli ollut pitkän päivän erossa vanhemmastaan, uskalsi hän hakutilanteessa kiukutella esimerkiksi äidilleen. Lapsi tunsu tilanteen itselleen turvallisiksi ja luotti, että äiti ei häntä hylkää, vaikka häntä kiukuttaakin.

”Olli on lähdessä kotiin äidin kanssa. Olli inttaa kaikesta vastaan äidilleen, ja roikkuu äidin jalassa. Lällättelee ja vänkää äidilleen vastaan jokaisesta asiasta. Pukeutuu kuitenkin itse.” (24.9.2014, päiväkirjamerkintä.)

Haastatteluissa lapset kertoivat odottavansa aina, että äiti tai isä tulee hakemaan heitä kotiin. Lapset kertoivat kokevansa myös ikävää heitä kohtaan päivän aikana. Kysyttäessä mitä lapset tekevät kun äiti tai isä tulee heitä hakemaan, lapset osasivat kertoa, mikäli he kiukuttelivat tai käyttäytyivät muuten huonosti hakutilanteessa.

”ni sit mä pelleilen kun äiti tulee hakemaan. Se on hauskaa.” (poika 4v.)

”mä ootan iskää ja kiukuttelen” (tyttö 4v.)

”mul on ikävä äitiä ja isiä mut emmä tiä mitä mä teen” (poika 3v.)

Ikävästä puhuttaessa lapset kertoivat ikävöivänsä niin äitiä kuin isää ja joskus esimerkiksi vaikka mummoa. Lapset kokivat useimmiten ikävää iltapäivisin, harvemmin aamupäivisin.

Pienestäkin takaiskusta tai vastoinkäymisestä heräsi usein ikävä vanhempaa kohtaan, joka näkyi itkuna. Lapset rauhoittuvat parhaiten omahoitajansa sylissä, vieraamman hoitajan lohdutus ei saanut aikaan yhtä nopeaa rauhoittumista. Lapset myös halusivat siirtyä omahoitajansa syliin, mikäli alkujaan olivat toisen hoitajan sylissä omahoitajan ollessa pois paikalta.

”Ronja on menossa kotileikkiin, jossa leikkii ennestään jo kaksi muuta tyttöä. Tytöt eivät kuitenkaan halua Ronjaa mukaan leikkiin ja sanovat ettei Ronja saa tulla leikkimään heidän kanssaan. Ronjaa alkaa itkettää. Hoitaja tulee Ronjan luokse ja kysyy mikä hätänä. Ronja kertoo tilanteen ja kertoo lisäksi, että hänellä on ikävä äitiä. Hoitaja ottaa Ronjan syliin, jossa Ronja jatkaa itkuaan. Ronjan omahoitaja tulee takahuoneeseen, ja Ronja haluaa siirtyä saman tein oman hoitajansa syliin. Oman hoitajan sylissä Ronja kertoo taas ikävöivänsä äitiä, ja yhdessä he miettivät mitä äiti mahtaa nyt tehdä. Puhuttuaan hetken äidistä Ronjan itku laantuu ja he alkavat yhdessä hoitajan kanssa miettiä, mitä Ronja voisi seuraavaksi tehdä.” (päiväkirjamerkintä, 18.9.2014.)

Tilanteesta voidaan päätellä, että Ronja on muodostanut turvallisen kiintymyssuhteen omaan hoitajaansa, koska haluaa välittömästi oman hoitajan tullessa huoneeseen siirtyä hänen syliin. Ronja kokee olonsa turvalliseksi oman hoitajansa sylissä, koska rauhoittuu pian. Lisäksi hän haluaa jutella äidistään omahoitajansa kanssa, ja omahoitaja tarttuu hienosti tilaisuuteen kannatella lapsen mielikuvia äidistään.

7.5 Ristiriitatilanteet

Ristiriitatilanteissa kuten kaverin kanssa riidellessä, lapset menevät helposti aikuisen luokse. Havainnoinnin aikana seitsemän lasta kahdeksasta meni riitatilanteen tullessa aikuisen luo kertomaan ja hakemaan aikuiselta apua. Yksi lapsista otti tilanteen omiin käsiinsä ja otti fyysiset keinot käyttöön.

”no mennäänhän me, ja sit se sanoo että että pyydä heti anteeksi” (poika 5v.)

”niin mä meen oman aikuisen luo kertoo” (tyttö 4v.)

Ristiriitatilanteissa lapset menivät ensimmäisenä oman hoitajansa luokse, mikäli tämä oli mahdollista. Mikäli omahoitaja ei ollut paikalla, menivät lapset seuraavaksi oman ryhmän aikuisen luokse. Vasta kun oman ryhmän kaikki aikuiset olivat poissa, hakivat lapset tukea päiväkodin muilta aikuisilta. Tästä voidaan päätellä omahoitajan olevan lapselle ensisijainen turvan ja lähestymisen kohde. Lapset kokivat parhaiten saavansa tukea ja neuvoja omahoitajaltaan erilaisissa ristiriitatilanteissa.

”Rasmus on ulkona kiipeilytelineessä. Alekski tulee ja tönäisee Rasmusta ohi menessään niin että Rasmus tipahtaa alas kiipeilytelineestä ja alkaa itkemään. Rasmus lähtee etsimään aikuista. Lähimpänä oleva aikuinen on viereisestä lapsiryhmästä, Rasmus ei pysähdy aikuisen luokse vaan jatkaa matkaansa

pihan toiselle puolelle, jossa oman ryhmän aikuinen on.” (15.9.2014, päiväkirjamerkintä.)

”Viereisen lapsiryhmän pojilla tuli kinaa iltapäivän ulkoilun aikana siitä kumpi saa mennä ensimmäisenä keinumaan. Satu in seisomaan lähimpänä keinuja, jolloin pojat tulivat luokseni kysymään ”missä Lotta on?” tarkoittaen oman ryhmän aikuista. Vastattuani, että Lotta on lähtenyt jo kotiin, kuten muutkin heidän omat aikuisensa, kelpasi apuni pojille. Pojat pyysivät minua selvittämään tilanteen, kumman vuoro oli keinua ensin. Kerroin, että pojat voivat keinua yhdessä, koska keinuja oli vain yksi vapaana sillä hetkellä. Ratkaisu kelpasi pojille ja pojat menivät yhdessä keinumaan.” (22.9.2014, päiväkirjamerkintä.)

Havaintojen perusteella vaikuttaisi siltä, että aikuisten ollessa poissa esimerkiksi huoneesta, jossa lapset leikkivät, ristiriitoja syntyy enemmän kuin aikuinen olisi paikalla. Aikuisen läsnäolo rauhoittaa lasta eikä riitaa kaverin kanssa pääse syntymään niin helposti kun aikuinen on paikalla ennakoimassa tilanteiden kulkua. Ennakoinnin avulla aikuinen pystyy vaikuttamaan tilanteisiin ennen kuin tilanteet kärjistyvät riidaksi ja näin ollen pystyy omalla tekemisellään vaikuttamaan tilanteiden kulkuun. Viisivuotias poika on havainnut kuinka aikuisen todellinen läsnäolo vaikuttaa lasten käyttäytymiseen ja ristiriitatilanteiden ennaltaehkäisyyn.

*”että ne katoo vaan tälleen niitä lapsia, ni sit no niitten pitää kattoa paljon”
(poika 5v.)*

8 Johtopäätökset

Lapset kokevat päiväkodin mieluisaksi ja turvalliseksi paikaksi, havainnoinnin perusteella kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset jäivät mielellään päiväkotiin aamuisin ja kertoivat haastatteluissa päiväkodin olevan kiva paikka. On tärkeää tietää, kuinka lapset kokevat päiväkotipäivän ja päiväkodissa olemisen. Jos päiväkotit itsessään on lapselle epämieluisa paikka, voidaan olettaa sen jo paikkana aiheuttavan stressiä. Mikäli päiväkotit mielletään mieluisaksi paikaksi, voidaan ajatella siellä olevien tilanteiden olevan stressin aiheuttajia.

Havainnoinnin pohjalta voidaan todeta lasten kokevan stressiä päiväkotipäivän aikana. Stressi ilmenee lapsen käytöksen muutoksina, kuten levottomuutena, ärtyisyytenä ja keskittymisvaikeuksina. Keltinkangas- Järvisen (2012) mukaan stressi voi ilmetä myös fyysisinä sairauksina, koska kortisolitaso nousee heikentää immuunisysteemiä, laskee puolustuskykyä ja lisää todennäköisyyttä altistua erilaisille viruksille. Fyysistä sairastumista ei havaittu opinnäytetyön toteutuksen aikana, vaan stressin vaikutuksen näkyivät käytöksessä.

Isossa ryhmässä toimiminen vaatii lapselta sosiaalisia taitoja, joita lapsella ei vielä välttämättä ole kehittynyt. Lasta tulisi suojella liian monilta ihmisiltä, sillä jatkuva kanssakäyminen muiden kanssa kohottaa stressitasoa. Kun lapsella ei ole tarpeeksi sosiaalisia taitoja selviytyä

suuressa ryhmässä, syntyy konflikteja eli ristiriitatilanteita. Konfliktit vuorostaan nostavat stressitasoa ja stressitason nousu aiheuttaa konflikteja eli kierre on valmis. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 84-90, Sinkkonen 2008: 129.) Havaintojen perusteella voidaan päätellä suuren ryhmän aiheuttavan lapsissa levottomuutta. Liian monta lasta samassa tilassa ruokkii levottomuutta ja aiheuttaa lapsissa hämmennystä. Lisäksi leikkikaverin ja leikin valinta tuotti toisille lapsille vaikeuksia, mikäli vaihtoehtoja oli monia. Kun vaihtoehtoja rajattiin, oli lasten helpompi löytää itselleen tekemistä. Aikuisten tulee rajata lasten valinnan mahdollisuuksia niin, että valinnan tekeminen ei tuota lapselle epävarmuutta ja sitä kautta stressiä. Havainnoinnin aikana havaitsin, että lapset hakeutuvat aikuisen läheisyyteen silloin, kun ovat epävarmoja siitä, mitä haluavat seuraavaksi tehdä. Lisäksi havainnoinnista selvisi, että lapset hakeutuvat ensisijaisesti omahoitajansa läheisyyteen, josta voidaan päätellä, että heidän välille on syntynyt turvallinen kiintymyssuhde. Usein aikuisen hetkellinen seura ja esimerkiksi sylissä oleminen rauhoitti lasta niin, että lapsen oli helpompi siirtyä leikkimään. Ilman aikuisen antamaa tukea lapset jäivät levottomiksi etsiessään tekemistä. Levottomuus vuorostaan aiheutti suoraan korreloiden melutason nousua, mitä levottomampia lapset olivat, sitä korkeampi melutaso ryhmässä vallitsi.

Melun on todettu nostavan stressitasoa (Keltinkangas-Järvinen 2012: 91). Melutason noustessa lapsista tuli havaintojen perusteella entistä levottomampia. Levottomina lapset olivat äänekäämpiä kuin rauhassa leikkiessään. Haastatteluista selvisi, että lapset kokevat kovan metelin epämieluisana ja melun sattuvan korviin. Toisten lasten toiminta keskeytyi, koska he joutuivat aina välillä laittamaan kädet korvilleen. Melu vaikuttaa lapsen kognitiivisiin taitoihin, joka ilmeni parhaiten keskittymisen vaikeuksina. Lasten oli vaikea keskittyä omaan leikkiinsä kovassa metelissä ja usein lapset harhautuivat moneen eri paikkaan. Lapset tarvitsivat aikuisen tukea voidakseen jatkaa esimerkiksi keskeytynyttä leikkiään. Lisäksi melun vaikutus oli suhteellisen pitkäkestoinen, sillä vielä hiljaiseen tilaan siirtyessä lapset huusivat huomaamattaan. Jatkuva meteli päiväkodissa tekee päivästä haasteellisen lapselle (Keltinkangas-Järvinen 2012: 102). Haastatteluissa lapset kertoivat melutason sattuvan fyysisesti korviin. He käyttivät esimerkiksi ilmaisuja "korvat menee lukkoon" ja se sattuu mun korviin". Lapset kokivat korkean melutason olevan läsnä koko ajan, rauhallinen hetki päivässä oli ainoastaan lepopohetki.

Lapset itse määrittivät pukeutumistilanteen "tyhmäksi" kohdaksi. Ulos lähtiessä aikuinen joutui usein komentamaan ja hoputtamaan lasta pukeutumaan. Sinkkonen toteaa kirjassaan "Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun?", että lapset kokevat stressiä silloin, kun heitä esimerkiksi kielletään jostain tai heitä joutuu jatkuvasti hoputtamaan. Pukeutumistilanteessa lapset kokivat usein, etteivät osaa pukeutua tai eivät tiedä missä vaiheessa mitään puetaan päälle. Osa lapsista pyysi hoitajalta apua joko sanallisesti tai sanattomasti viestien, mutta toiset lapset odottivat, että aikuinen itse huomaisi heidän tarvitsevan apua. Hoitaja auttoi heitä, mutta

samalla hoputti heitä toimimaan itsenäisesti, sekä tekemään asioita, jotka olivat lapsille vielä liian vaikeita itse tehtäviksi. Tällöin ulkoiset vaatimukset olivat suurempia kuin lapsen kyky selviytyä niistä eli lapsi stressaantui (Sinkkonen 2008: 129). Pukeutumistilanne on lapsen ja aikuisen kannalta oivallinen vuorovaikutustilanne, jota tulisi hyödyntää entistä paremmin. Sen sijaan, että hoputtaisimme ja stressaisimme lapsia, tulisi aikuisen ottaa huomioon lapsi yksilönä ja tehdä pukeutumistilanteesta mieluisa. Erityisesti talviaikaan pukeutuminen on pienille lapsille hankalaa, sillä puettavaa on paljon. Hoputtamisen ja kiirehtimisen kulttuurin sijaan lasta tulisi kannustaa onnistumisista.

Pitkien päivien päiväkodissa on todettu nostavan kortisolitasoja. Kortisolintason nousu alkoi kuuden tunnin jälkeen kun lasta hoidetaan suuressa ryhmässä. Yli kymmenen tunnin hoitopäivä aiheuttaa sen, että yön lepo ei riittänyt tasaamaan kortisolitasoa. (Keltinkangas-Järvinen 2012: 104.) Tutkituista lapsista jokainen oli hoidossa yli kahdeksan tuntia päivässä viisi päivää viikossa, mikä on pienelle lapselle paljon. Kolmen lapsen stressi purkaantui vanhemman saapuessa hakemaan kiukutteluna. Tästä voidaan päätellä päivän olleen lapselle liian kuormittava ja stressaava. Lapsi on juuri ja juuri selviytynyt päivästä, mutta romahtaa vanhemman hakiessa, turvallisen aikuisen syliin. Lapset kokivat vanhempansa niin turvalliseksi, että päivän erossa olon jälkeen uskalsivat kiukutella heillä. Tämä kertoo myös lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen turvallisuudesta. Osa lapsista kertoi kiukuttelevansa hyvin usein iltaisin kotona joko äidille tai isälle. Tämä voi kertoa stressin purkautumisesta, mutta varmaksi asiaa ei voida tässä todeta.

Ristiriitatilanteissa lapset hakivat omatoimisesti apua omalta hoitajalta. Havainnoinnin pohjalta voidaan päätellä, että lapset ovat kiinnittyneitä omahoitajaansa. Lapset hakeutuivat leikkimään omahoitajansa läheisyyteen mahdollisuuksien mukaan. Erityisesti ikävän yllättäessä kesken päivän, oli suuri merkitys sillä, kuka oli lasta lohduttamassa. Vieraamman hoitajan lohdutus ei helpottanut lapsen ikävää niin kuin oman hoitajan lohdutus. Haastatteluissa sama ilmiö toistui. Lapselta kysyttäessä kenen luo he menevät tai kuka heitä yleensä auttaa, nimesivät lapset omahoitajansa. Haastatteluissa lapset kertoivat oman hoitajan auttavan heitä erityisesti silloin, kun kaverin kanssa tulee riitaa tai tulee paha mieli ja itkettä. Aineiston perusteella voidaan siis todeta, että lapset kokevat omahoitajan tärkeäksi ja turvapesäksi heille vaikeissa tilanteissa.

Lapsen on tärkeä tuntea olonsa turvalliseksi niin kotona kuin päivähoitossa. Päiväkodissa ensisijainen turvan tunteen mahdollistaja on omahoitaja. Havainnoinnin ja haastatteluiden yhteenvedon avulla voidaan todeta, että lapset kokevat omahoitajansa turvalliseksi ja kokevat saavansa heiltä tukea tärkeissä tilanteissa, kuten ikävän yllättäessä tai kaverin kanssa riideltäessä. Valitettavasti tänä päivänä päiväkotiryhmät ovat niin suuria, että lapsen turvattomuuden tunne voi jäädä päivän aikana huomaamatta, varsinkin mikäli lapsi on hiljainen ja syrjäänve-

täytyvä. Usein hiljainen lapsi tulkitaan virheellisesti helposti sopeutuvaksi. Aikuisten tulisi huomioida paremmin myös nämä hiljaiset lapset, sillä myös heidän stressitasonsa kohoaa päiväkotipäivän aikana. Uudessa varhaiskasvatuslaissa on tarkoitus määrittellä lapsiryhmän maksimikoko, jota nykyinen laki ei määrittele. Tällä hetkellä laissa määritellään kuinka monta lasta ryhmässä voi olla per aikuinen, jolloin lasten määrää ryhmässä voidaan kasvattaa lisäämällä aikuisia ryhmään. Ryhmäkoon rajaaminen auttaa tulevaisuudessa huomioimaan lapset paremmin, erityisesti yksilöinä. Kun lasta suojellaan stressiltä ja otetaan huomioon sen vaikutus myös myöhempään elämään, on varhaiskasvatuksen henkilökunnalla käsissään yksi niistä avaimista, joilla lapsista kasvatetaan tasapainoisia aikuisia.

9 Pohdinta

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön tekeminen oli mielekästä aiheen kiinnostavuuden vuoksi. Halusin tehdä opinnäytetyöni lasten parissa, koska haluan suorittaa lastentarhanopettajanpätevyyden sosionomin opinnoissa sekä työskennellä jatkossa lasten kanssa. Aihe valikoitui oman mielenkiintoni mukaan, koska haluan tulevassa työssäni ymmärtää paremmin lasten käytöstä sekä omalta osaltani helpottaa lasten päiväkotipäivää.

Opinnäytetyön tekemistä helpotti ja samanaikaisesti vaikeutti työskentely päiväkodissa. Koin, että lasten kanssa tehdyt haastattelut oli helpompi tehdä, koska olin lapsille tuttu aikuinen eikä lapsen tarvinnut jännittää keskustelua kanssani. Oman jännitysmomenttinsa haastatteluun loi nauhoitus, joka sai useamman lapsen jännittyneeksi ja vastaukset olivat luokkaa ”en tiedä”. Työskentely ryhmässä oli haaste haastatteluiden kannalta, sillä haastattelut piti pitää niin, että muu ryhmä ei siitä kärsi. Tästä syystä suunnittelin haastattelevani lapsia syysloman aikana ja tämä toteutuikin suurimmalta osin. Kaiken kaikkiaan lapset pystyivät tuottamaan riittävästi sanallista tietoa, jotta aineisto oli riittävä opinnäytetyöni kannalta. Jouduin kuitenkin esittämään lapsille suhteellisen paljon tarkentavia kysymyksiä saadakseni kattavan aineiston.

Haastatteluita litteroidessa huomasin, että olisin voinut vielä enemmän panostaa kysymysten asetteluun. Toisissa haastatteluissa painotin erilaisia teemoja, mutta silti kaikki teemat käytiin jokaisen kohdalla läpi, joten en usko tämän vaikuttaneen tutkimustuloksiin. Lasten haastattelemisen oli haasteellista, sillä lapset halusivat kertoa haastattelun aikana asioista, jotka he itse kokevat kiinnostaviksi. Pohdin, aiheuttaako se, että olin lapsille tuttu tämän efektin. Olisiko helpompi haastatella vieraampia lapsia ja pysyisivätkö lapset tällöin paremmin itse aiheessa? Haastatteluiden aikana jouduin useasti palauttamaan lapset ystävällisesti takaisin aiheeseen. Lisäksi jouduin käyttämään suhteellisen paljon johdattavia kysymyksiä saadakseni monipuolisimpia vastauksia. Siitäkin huolimatta vastaukset useaan kysymykseen olivat ilman johdattelua ”emmä tiiä”.

Haastattelutilanteessa pyrin mahdollisimman hyvin huomioimaan lapsilähtöisyyden ja sen, että lapsella on rauha muodostaa omat käsityksensä kulloisestakin asiasta. Haastattelun aikana jouduin monessa kohtaa pohtimaan mielessä, kuinka paljon voin lapsen antaa kertoa omia asioistaan. Halusin, että haastattelutilanne on lapselle mahdollisimman mieluinen, joten keskityin pitämään haastattelun mahdollisimman vapaamuotoisena. Itse koin haasteena pitää haastattelun kokonaiskuva mielessä ja palata asioihin uudelleen, jotta saisin työhöni mahdollisimman kattavan aineiston.

Lasten havainnointi opetti itseäni tarkkailemaan lasten käyttäytymistä työssäni entistä tarkemmin ja poimimaan sieltä niitä merkkejä, joista lapsen stressi on mahdollista tunnistaa. Itselleni suurin ahaa-elämys oli havaita, kuinka yhden lapsen syrjään vetäytyminen ei ollutkaan merkki yksinäisyydestä, vaan syrjään vetäytymällä lapsi itse sääteli tunnetilaansa. Koen, että havainnointijakson jälkeen pystyn toimintaa suunnitellessa ottamaan huomioon paremmin sen, missä tilanteissa lapset kokevat stressiä ja suunnittelemaan toimintaa niin, että se olisi stressittömämpää. Toiminnan ja muutosten ennakointi esimerkiksi kuvakorttien avulla osoittautui hyödylliseksi työkaluksi lasten kanssa. Kun kuvien avulla oli hyvissä ajoin kerrottu päivän tapahtumista, olivat lapset uuden tapahtuman esimerkiksi lauluhetken aikana rauhallisempia.

Lapset olivat rauhallisempia myös ulkoilun jälkeen, jolloin he olivat saaneet vapaasti purkaa energiaansa ulkona. Psykologi Silja Martikainen tutkii nyt joulukuussa ilmestyneessä väitöskirjassaan liikunnan merkitystä lapsen kokeman stressin määrään. Martikainen havaitsi, että liikunnallinen aktiivisuus vähentää lapsen kokeman stressin määrää. Lisäämällä liikuntaa ja ulkoilua päiväkodissa voidaan vähentää lapsen stressiä päivän aikana. Enemmän liikkuvilla lapsilla oli myös vähemmän aggressiivista käyttäytymistä ja keskittymisvaikeuksia. (Forsberg 2014.) Onko liikunnassa vastaus lasten stressin vähentämiseen päiväkotipäivän aikana? Ainakin sitä tulisi lisätä entisestään ja ulkoilla myös enemmän huonommalla säällä.

Opinnäytetyön tekeminen avasi monella tapaa avaamaan silmäni niin työelämässä kuin työelämän ulkopuolella. Se opetti itseäni tarkkailemaan entistä kriittisemmin omaa käytöstäni ja varsinkin huomaamaan niitä epäkohtia, jotka omassa käytöksessäni aiheuttavat lapsille stressiä. Tähän sopii erityisen hyvin sanonta *”mikäs kiire tässä on, valmiissa maailmassa”*. Kiirehtimisen kulttuurista siirtyminen ajan antamiseen lapsille vaatii aikaa ja useamman puhalluksen, mutta kantaa pidemmälle tulevaisuuteen. Anna aikaa, luo turvaa, mahdollista lapselle tasapainoinen aikuisuus.

9.1 Lopuksi

Varhaiskasvatus ja varhaiskasvatuksen laatu on herättänyt paljon puhetta lähiaikoina. Esimerkiksi kasvatustieteiden tohtori Erja Rusanen on viime aikoina puhunut paljon alle kolmivuotiaiden hoidosta ja siitä, kuinka pienet lapset tulisi hoitaa kotona. Psykologian professori Liisa Keltinkangas-Järvinen sanoo, että lapsi tarvitsee kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana rauhaa ja pysyvyyttä niin, että ympärillä pysyvät samat ihmiset mahdollisimman muuttumattomina. Monelle perheelle tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä taloudellinen tilanne ei sitä salli. Lisäksi joillakin aloilla kolmeksi vuodeksi kotiin jääminen aiheuttaa ammattitaidon vanhenemisen. On kuitenkin tärkeää muistaa, että Suomen päivähoitojärjestelmän on arvioitu olevan huippuluokkaa ja varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutustaso on erittäin korkea.

Hallitus ajaa kotihoidon tuen uudistusta, jonka on tarkoitus astua voimaan elokuussa 2015. Nykyinen kotihoidon tuen malli on mahdollistanut sen, että toinen vanhempi on voinut olla kotona lapsen kanssa aina siihen asti, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Uudistuksen myötä kotihoidon tuki jaettaisiin tasan vanhempien kesken, jolloin sekä äiti että isä saisivat molemmat 18 kuukautta kotihoidon tukea. Uudistuksella pyritään parantamaan naisten asemaa työmarkkinoilla ja naisten eläketurvaa. Kotihoidon tuen uudistus pyrkii kannustamaan isiä kotivanhemmuuteen, mutta todellisuus on mitä toden näköisemmin jotain muuta. Uudistus rajoittaa perheiden oikeutta päättää pienten lasten hoidosta. Uudistuksen myötä yhä useampi lapsi tulee tarvitsemaan päivähoitoa, sillä isien ei uskota käyttävän innokkaasti tukikuukausiaan. (YLE 2014, A-studio.) Näin ollen lapset joutuvat yhä pienempinä päivähoitoon, joka voi vaarantaa lapsen turvallisen kehityksen.

Kotihoidon tuen leikkaaminen mitä toden näköisemmin kasvattaa päivähoitoon ryhmäkokoja. Jo nykyisellään päiväkodin ryhmäkoot ovat ylisuuria ja kasvattajista on jatkuva pula. Suuret ryhmäkoot stressaavat lasta. Pitkään kestänyt pikkulapsen stressi vaurioittaa kehitysvaiheissa olevia aivorakenteita, mikä aiheuttaa oppimisvaikeuksia ja aikuisilla tunne-elämän ja terveyden ongelmia. Keltinkangas-Järvinen toteaa YLE:n haastattelussa (2012), että "korkeatasoisen koululaitoksen tuottamista osaajista ei ole hyötyä, jos he eivät aikuisena selviä normaaleista paineista siksi, että heille on yhteiskunnan aiempien säästöjen takia kehittynyt yliaktiivinen stressisysteemi." Varhaiskasvatusta suunniteltaessa on otettava huomioon, että ihmisen stressinsietokyky kehittyy kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana ja sen taso säilyy aikuisuuteen. Lisäksi tulee muistaa, että lapsella ei ole vielä kykyä käsitellä kokemaansa stressiä, mikä voi johtaa myöhemmin vakaviin mielenterveyden ongelmiin.

Myös kiintymyssuhteen häiriintyminen saattaa vaikuttaa myöhemmin ilmaantuviin mielenterveyden ongelmiin. On tärkeää muistaa että päivähoito on lapselle aina erokokemus vanhemmasta. Ero ensisijaisesta kiintymyksen kohteesta on lapselle stressaava kokemus, ja päivähoitossa tu-

lisikin ottaa entistä enemmän huomioon vanhemman ja lapsen välisen kiintymyssuhteen tukeminen. Lisäksi on tärkeää muistaa ottaa huomioon, että lapsi tarvitsee myös päiväkotipäivän aikana turvallisen kiintymyksen kohteen, voidakseen ottaa omalle kehityksellensä tärkeitä kehitysaskeleita. Turvallinen hoivaaja auttaa lasta rakentamaan turvallisia kiintymysmalleja ja samalla edistää kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen oppimista. Peruskiintymyksen turvaaminen on tärkeää fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin kannalta.

Mielenterveyden ongelmat ovat vakavasti otettava sairauksia, joiden lasketaan aiheuttavan länsimaissa yli viidesosan kaikesta terveyteen liittyvistä haitoista. Suomessa vuonna 2000 kaikista työkyvyttömyyseläkettä saaneista 39% sai eläkettä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi. Kaksi vuotta myöhemmin jo 40% sai työkyvyttömyyseläkettä mielenterveyden ongelmien vuoksi ja suunta on ylöspäin. (Lönngqvist 2005.) Vuosina 2012-13 suomalaisista työkyvyttömyyseläkkeensaajista hieman alle 114 000 eli noin 47% sai työkyvyttömyyseläkettä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi. (Kela 2014.) Kuinka paljon työkyvyttömyyseläkkeelle jääntiä mielenterveyden ongelmien takia voitaisiin vähentää panostamalla lasten hyvinvointiin sekä kasvuun ja kehitykseen entistä enemmän? Aikaisemmin on jo todettu, että stressi ja kiintymyssuhteen häiriöt lapsuudessa voivat aiheuttaa myöhemmin aikuisuudessa mielenterveyden ongelmia. Tätä problematiikkaa isot päätöksentekijät eivät ota kunnolla huomioon päättäessään esimerkiksi kotihoidon tuen leikkaamisesta. Mahdollistamalla lapsille rauhallinen ja turvallinen lapsuus, voidaan mahdollisesti tulevaisuudessa vähentää mielenterveyden ongelmia.

Sosionomeilla on paikkansa tulevaisuuden varhaiskasvatuksessa, sillä heidän koulutuksensa auttaa katsomaan lasta kokonaisuutena sekä osana yhteisöä. On tärkeää katsoa lasta kokonaisuutena ja nähdä realistisesti lapsen vahvuudet ja heikkoudet. Kokonaisvaltainen hyvinvointi tulee tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä ja sosionomeilla on taito ottaa huomioon koko suuri palapeli, johon myös lapsen perhe kuuluu yhtenä suurena osana. Sosionomien osaaminen painottuu käytännön tarpeisiin, lasten ja perheiden hyvinvointiin, syrjäytymisen ehkäisyyn ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin huomioon ottamiseen. Koska varhaiskasvatuksessa tulee ottaa huomioon ja etsiä uusia lasta ja perhettä palvelevia ratkaisuja on sosionomeilla paikkansa yliopistosta tulleiden lastentarhanopettajien rinnalla. Molemmilla on osaamista, jotka eivät sulje toisiaan pois, vaan yhteistyötä tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän. Varhaiskasvatuksessa työskenneltäessä tarvitaan yhä useammin samanaikaisesti sekä pedagogista osaamista että sosiaalityön yhteiskunnallista näkemystä. Silloin sosionomit ovat omalla maallaan.

Lähteet

Aarnos, E. 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentointi. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell oy, 172-188.

Akuutti 27.2.2013. [viitattu 13.11.2014] Saatavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/02/27/syilia-ja-silityksia-stressiin>

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa: Ruusu-vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus. Tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Arjen ylistys -Järvenpään varhaiskasvatussuunnitelma. 2006. Järvenpään kaupunki. [viitattu 24.11.2014] Saatavissa: http://www.jarvenpaa.fi/--Varhaiskasvatussuunnitelma--sivu.tmp?siivu_id=5263

Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Vastamäki J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell oy, 26-44.

Forsberg, T. 2014. Yle uutiset. Kotimaa 5.12.2014. Liikkuminen vähentää lapsen stressiä. [viitattu 30.12.2014] Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/liikkuminen_vahentaa_lapsen_stressia/7667448

Glaser, D. 2001. Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 67-114.

Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 29-69.

Hautamäki, A., Hautamäki, L., Maliniemi-Piispanen, S. & Neuvonen, L. Kiintymyssuhteen välittyminen kolmessa sukupolvessa -äidinäitien paluu? Psykologia 6/2008. [viitattu 18.12.2014] Saatavissa: http://sockom.helsinki.fi/fiss/Hautamaki_Psykologia_6_2008.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus, toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-kustannus

Hyvä tieteellinen käytäntö. 2012-2014. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [viitattu 6.11.2014] Saatavissa: <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytant>

Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki. Yliopistopaino.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa. Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Tallinna: Raamatutrükikoda 2012.

Kalland, M. 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, 147-171.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kela. 2014. Tilastotietokanta Kelasto. Suomen työkyvyttömyyseläkkeensaajat sairauden mukaan. [viitattu 31.12.2014] Saatavissa: http://www.kela.fi/tilastotietokanta-kelasto_sisallysluettelo#Eläkeläiset

Keltinkangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Koivisto, Päivi. 2007. "Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa". Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 311. Jyväskylän yliopisto. [viitattu 6.11.2014] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13312/9789513929053.pdf?sequence=1>

Korkeila, J. 2008. Stressi, tunteiden säätely ja immunitetti. Lääketieteellinen aikakauskirja 6/2008. [viitattu 15.11.2014] Saatavissa: <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo97123.pdf>

Kotila, A., & Lehtosalo, E. 2013. Työyhteisön kehittämisprosessi päiväkodissa. Pro gradu-tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto [viitattu 22.5.2014] Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/thesis/nbnfioulu-201402131100.pdf>

Kuisma, T. 2011. Erja Rusanen: Alle kolmivuotiaiden paikka on äidin kanssa kotona. Uusimaa 13.11.2011. [viitattu 20.5.2014]. Saatavissa: <http://www.uusimaa.fi/artikkeli/79801-erja-rusanen-alle-kolmevuotiaiden-paikka-on-aidin-kanssa-kotona>

Kuuloliitto ry. Meluvamman synty. [viitattu 14.12.2014] Saatavissa: http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/kuulonsuojelu/meluvamman_synty/

Lund, T. & Soukankujan päiväkodin työryhmä. 2002. Miten Soukankujan päiväkodissa autetaan lasta kasvamaan. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 238-256.

Lönnqvist, J. 2005. Mielenterveyden ongelmat. Duodecim -Terveyskirjasto. [viitattu 26.12.2014] Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=suo00028

Mikkola, P. & Nivalainen, L. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään -Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Kohti varhaiskasvatustaloutta. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:11. [viitattu 24.11.2014] Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr11.pdf?lang=fi>

Routio, Pentti. 2007. Kyselevät tutkimustavat. [viitattu 22.5.2014]. Saatavissa: <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/064.htm#teemahaas>

Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen P., & Ojala, M. (toim.) 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell oy.

Rusanen, E. 2014. Kasvatustieteilijä kauhistelee päiväkotitoimintaa: Liukuhinnakasvatuksessa vallitsevat pahimmillaan viidakon lait. Yle Kotimaa. [viitattu 24.11.2014] Saatavissa:

http://yle.fi/uutiset/kasvatustieteilija_kauhistelee_paivakotitoimintaa_liukuhinnakasvatukessa_vallitsevat_pahimmillaan_viidakon_lait/7054041

Salminen, E. & Tynnenen, K. 2011. Omahoitajana päiväkodissa -omahoitajuus pedagogisena työmenetelmänä. Saarijärven offset oy: Pedatieto oy.

Salo, S. 2002. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoo. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 44-77.

Sandberg, S. 2000. Lasten ja nuorten stressi. Duodecim 116/2000. [viitattu 15.11.2014] Saatavissa: <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo91831.pdf>

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WS Bookwell oy.

Sinkkonen, J. 2012. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Turja, H. 2004. Lapset laadun määrittäjinä ja arvioijina. Teoksessa: Kupila, P. (toim.) Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Tampere: Tammer-Paino oy, 9-30.

Törrönen, M. 2011. Lapsi ja osallistava havainnointi. Teoksessa: Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen P., & Ojala, M. (toim.) 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.

YLE. Aamu-TV 20.3.2012. Professori: Alle 2-vuotias ei kypsä päiväkotiin. [viitattu 21.12.2014] Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/professori_alle_2-vuotias_ei_kypsa_paivakotiin/5078468

YLE. A-Studio 19.9.2014. Ministeri Huovinen: Kotihoidon tuen uudistus on lapsen edun mukaisena. [viitattu 27.12.2014] Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/ministeri_huovinen_kotihoidon_tuen_uudistus_on_lapsen_edun_mukaista/7482043

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa.....	52
Liite 2 Lupakysely vanhemmille	53

Liite 1 Tutkimuslupa

JÄRVENPÄÄN KAUPUNKI
Lasten ja nuorten palvelualue
Varhaiskasvatuspalveluiden avainalue

PÄÄTÖS

16.6.2014 § 10

LANU 1289/2014
Kaava U.13.00**Varhaiskasvatusjohtaja**

Asia	Tutkimuslupahakemus/Omahoitajuus päiväkodissa lasten kokemana/Piia Huttunen
Selostus asiasta	<p>Laurea ammattikorkeakoulussa sosionomiksi opiskeleva Piia Huttunen hakee tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Opinnäytetyön aiheena on omahoitajuus päiväkodissa lasten kokemana. Opinnäytetyö tehdään Kyrölään päivähoitoalueella.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten lapset kokevat omahoitajuuden sekä toimiiko omahoitaja lapselle turvapesänä stressitilanteessa.</p> <p>Opinnäytetyö tehdään haastattelun ja havainnoinnin keinoin elokuun 2014 aikana. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua syksyllä 2014.</p>
Päätös ja sen perustelut	<p>Päätän myöntää Laurea ammattikorkeakoulussa sosionomiksi opiskeleva Piia Huttuselle tutkimusluvan opinnäytetyötään varten. Opinnäytetyön aiheena on omahoitajuus päiväkodissa lasten kokemana. Opinnäytetyö tehdään Kyrölään päivähoitoalueella.</p> <p>Opinnäytetyö tehdään haastattelun ja havainnoinnin keinoin elokuun 2014 aikana. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua syksyllä 2014.</p> <p>Varhaiskasvatuspalveluilla on oikeus saada tutkimustulokset käyttöönsä niiden valmistuttua.</p> <p style="text-align: center;"></p> <p>Varhaiskasvatusjohtaja Reino Taurovaara</p>
Muutoksenhaku	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen).</p> <p>Oikaisuvaatimus tulee tehdä 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Asianosaisen katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemän päivän kuluttua kirjeen lähettämisestä tai käytettäessä sähköistä tiedoksiantoa kolmantena päivänä viestin lähettämisestä, jollei muuta näytetä.</p> <p>Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteineen ja siitä on käytävä ilmi oikaisua vaativan nimi sekä tarvittavat yhteystiedot asian hoitamiseksi. Oikaisuvaatimus tulee toimittaa oikaisuvaatimusviranomaiselle ennen oikaisuajan päättymistä henkilökohtaisesti tai asiamiehen välityksellä, postitse, telefaxilla tai sähköpostilla.</p> <p>Järvenpään kaupunki Postiosoite: PL 41, 04401 Järvenpää Käyntiosoite: Seutulantie12, 04400 Järvenpää Telefax: (09) 2719 2577 Sähköposti: kirjaamo@jarvenpaa.fi</p>
Tiedoksianto	Piia Huttunen, Suvi Lindberg, Tarja Vaahtera, Marju Taurula

Liite 2 Lupakysely vanhemmille

HEI VANHEMMAT!

Teen opinnäytetyötä lapsen kohtaamista stressitilanteista päiväkotipäivän aikana ja erityisesti siitä, kokevatko lapset hoitajien olevan tukena stressitilanteissa?

Opinnäytetyön tarkoituksena on havainnoinnin ja haastattelun avulla selvittää missä tilanteissa lapset kokevat stressiä ja kokevatko he saavansa tukea päiväkodin henkilökunnalta?

Haastattelut ja havainnoinnit toteutetaan päiväkodissa päivän aikana, eikä lapsen tarvitse valmistautua vapaamuotoiseen tilanteeseen mitenkään. Tutkimus toteutetaan syys- ja loka-kuun aikana. Haastattelut nauhoitetaan ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Lapsilta saadut tiedot käsitellään luottamuksellisesti, eikä lasten henkilöllisyys tule opinnäytetyössä ilmi. Lisätietoja voitte kysellä rohkeasti lisää minulta.

Pyydän tällä hakemuksella Teiltä lupaa lapsenne haastatteluun. Arvostan suuresti lapsenne ja Teidän apua opinnäytetyön valmistumisessa. Opinnäytetyöni on tarkoitus valmistua talvella 2014. Palautattehan alla olevan lupahakemuksen minulle 5.9 mennessä.

Ystävällisin terveisin

Piia Huttunen, piia.huttunen@laurea.fi

oo

Lapseni _____ (nimi)

Saa osallistua
Ei saa osallistua

Opinnäytetyön havainnointiin ja haastatteluun.

Vanhempien allekirjoitus ja nimenselvennys
